

Внутрішня система якості освіти в ЗПО: роль менеджменту в забезпеченні ефективності освітнього процесу

Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти в умовах сьогодення – це не формальна вимога законодавства, а стратегічний інструмент виживання та розвитку закладу. Ключова роль у цьому процесі належить менеджменту, який має перетворити контроль на підтримку, а звітування – на аналітику для зростання, щоб зробити якість спільним ціннісним орієнтиром для всього колективу.

Відповідно до чинних методичних рекомендацій внутрішня система забезпечення якості професійної освіти – це сукупність умов, процедур та заходів, які забезпечують високу якість освітньої діяльності. Менеджмент закладу має фокусуватися на чотирьох основних напрямках оцінювання (рис.1).

Ефективний менеджмент у системі якості – це перехід від авторитарно-контролюючої моделі управління до сучасної моделі, орієнтованої на підтримку, аналіз реальних результатів і створення безпечного середовища для педагогів, де помилка сприймається як можливість для розвитку, а не як привід для покарання (рис.2).

Адміністрація закладу виконує три критичні функції:

- 1. Стратегічна.** Розробка стратегії (політики) забезпечення якості, яка є частиною загальної стратегії розвитку закладу. Якість має бути закладена в кожне управлінське рішення.
- 2. Ресурсна.** Забезпечення кадрового потенціалу, зміцнен-

Рис. 1.

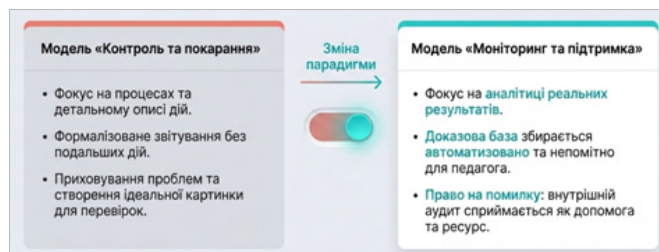

Рис. 2.

ня матеріально-технічної бази, в т.ч. забезпечення цифровими освітніми ресурсами, засобами VR/HR при дистанційному форматі навчання.

- 3. Аналітична.** Впровадження системи постійного самооцінювання, що дозволяє вчасно виявляти ризики та

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ

- Внутрішня система якості освіти в ЗПО: роль менеджменту в забезпеченні ефективності освітнього процесу
- Процес розбудови внутрішньої системи забезпечення якості професійної освіти в ЗПО (практичні поради)
- Інклюзивна парадигма професійної освіти Харківщини: розвиток

компетентностей у сфері адаптивного одягу (результати I етапу реалізації проекту регіонального рівня)

- AI-асистент педагога: адаптивні цифрові рішення для «віртуальної майстерні» ЗПО
- Сценарій виховного інтегрованого заходу з предметів «Українська література» і «Біологія»
- Сучасні методики теоретичного навчання перукарів в умовах психоемоційних викликів

приймати управлінські рішення на основі реальних даних, а не припущень.

Найскладніше завдання менеджменту – мінімізувати бюрократію та сформувати «культуру якості» в колективі. Важливо розуміти, що доказова база якості – це не формалізоване звітування, а отримання реального результату. Для менеджменту пріоритетом має стати принцип розумної достатності для мінімізації бюрократичного тиску та формування реальної «культури якості» в колективі.

Представляємо п'ять кроків, які допомагають змінити парадигму (рис.3).

Рис. 3.

Розкриємо їх суть більш детально:

1. *Перехід від «контролю процесів» до «аналітики результатів».* Фактично керівник може екстраполювати положення Закону України «Про професійну освіту», які стосуються більшої автономії закладу освіти, на професійну діяльність педколективу. Коли педагог отримує свободу у виборі методів навчання і виховання, але несе відповідальність за кінцевий результат професійної підготовки студента.

2. *Цифровізація як «антидот» до бюрократії.* Шаплони та єдина електронна база. Єдине хмарне сховище з готовими шаблонами анкет, протоколів і звітів. Шаплони звітів розробляємо таким чином, щоб сфокусуватися на результатах, а не на процесах опису цих результатів. Доказова база якості формується «непомітно» для педагога, вивільняючи його час.

3. *Оптимізація при розробці та веденні документації.* Вся навчально-плануюча, а також облікова документація не повинна виходити за рамки обов'язкової, що визначена нормативними документами, – без створення дублюючих форм. Педагоги збирають лише дані, що стосуються їхньої безпосередньої діяльності.

4. *Формування психологічної безпеки та «права на помилку».* Запровадження принципу «аудит – це допомога». Коли педколектив починає відкрито говорити про слабкі місця, що є першим кроком до їх реального виправлення. Якщо результати внутрішнього аудиту використовуються для покарання – педагоги будуть приховувати проблеми, створюючи ідеальну картинку на папері.

5. *Розробка інструментарію для оцінювання на принципах партнерства.* Люди схильні ігнорувати правила, які їм нав'язали «згори», але вони охоче дотримуються стандартів, які створили самі. Коли ми залучаємо педагогів до розробки інструментарію, наприклад, анкет для самооцінювання, система перестає бути «чужою» (адміністративною).

Найскладніше – це дати колективу відповідь на питання: «Навіщо нам ця система якості?». Коли якість освіти впливає не тільки на результати навчання, а й допомагає вирішити реальну соціальну проблему, робота над якістю втрачає ознаки формальності. Тобто, коли ми не просто вчимо наших студентів шити, готувати, будувати, а вчимо проектувати рішення для реальних соціальних проблем. У такому випадку студенти чітко розуміють, для чого, і найголовніше, для кого вони це роблять.

Якість – це не константа, а процес. Якщо результати внутрішнього моніторингу за будь-яким компонентом системи її

забезпечення є незадовільними, оперативне реагування може включати наступний алгоритм дій (рис.4).

Рис. 4.

Фіксація проблеми. Робоча група фіксує низькі рівні якості (3-й або 4-й рівень) за відповідними напрямками та конкретними індикаторами (негативна динаміка результатів навчання, низька задоволеність роботодавців тощо).

Аналіз причин: Чи є це наслідком застарілих методик, слабкої мотивації чи недостатнього ресурсного забезпечення? Використовуються методи: вивчення документації, опитування педагогів, здобувачів освіти, батьків, спостереження за проведенням навчальних занять тощо.

Прийняття управлінського рішення, яке має бути ресурсним, тобто спрямованим на надання необхідної підтримки педагогам. Це може бути розробка коригувальних заходів. Адміністрацією формується план заходів із чіткими термінами, відповідальними та ресурсами (надання методичної допомоги педагогу через наставництво, організація підвищення кваліфікації або стажування тощо).

Моніторинг та повторне оцінювання. Проміжний контроль через 3-6 місяців (принцип PDCA: Плануй – Роби – Перевірйай – Дій). Результати враховуються на наступному етапі самооцінювання та оприлюднюються для забезпечення прозорості.

Результати аналізу сторінок на офіційних сайтах ЗПО, які містять інформацію про внутрішню систему забезпечення якості освіти, представлені нижче у вигляді інфографіки (рис.5, 6, 7 на стор.3).

Рис. 5.

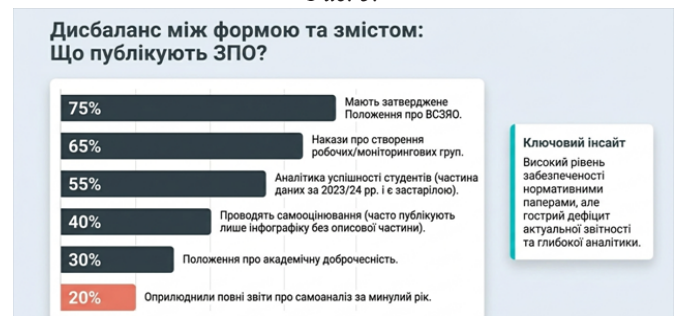

Рис. 6.

Ключові висновки моніторингу

- низька навігаційна доступність: лише 40% закладів мають окрему тематичну вкладку, що суттєво ускладнює пошук інформації для стейкхолдерів
- дисбаланс між формою та змістом: при високому рівні забезпеченості нормативною базою (75% мають Положення) спостерігається дефіцит актуальної звітності — лише 20% закладів оприлюднили звіти про самоаналіз за минулий рік
- бюрократичне перевантаження: надмірний обсяг локальних актів (близько 100 сторінок) ставить під сумнів дієвість розроблених алгоритмів.

Діагностика ризику:

Надмірний обсяг локальних нормативних актів ставить під сумнів дієвість системи. Алгоритми стають неможливими для реалізації в щоденному житті закладу.

Управлінські рішення:

Пріоритет — створення компактних, зрозумілих правил, що фокусуються на фінальних результатах, а не на нескінченному процесі їх опису.

Рис. 7.

На сьогодні внутрішня система забезпечення якості освіти — це «імуна система» закладу, що дозволяє не лише адаптуватися до змін, а й випереджати їх. Роль менеджменту в цьому контексті — зробити якість спільною цінністю, перетворивши систему з формального звіту на механізм сталого розвитку та професійного успіху.

На допомогу керівнику

Процес розбудови внутрішньої системи забезпечення якості професійної освіти в ЗПО (практичні поради)

Імплементация положень Закону України «Про професійну освіту» передбачає системне оновлення раніше сформованих підходів до якості професійної освіти, в тому числі й у частині розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти (ВСЗЯО).

Заклади професійної освіти мають право самостійно приймати рішення в межах, визначених Законом, та нести відповідальність за результати своєї діяльності.

Автономія ЗПО базується на 4-х ключових складових (рис. 1).

АКАДЕМІЧНА АВТОНОМІЯ	ОРГАНІЗАЦІЙНА АВТОНОМІЯ	ФІНАНСОВА (ЕКОНОМІЧНА) АВТОНОМІЯ	КАДРОВА ТА УПРАВЛІНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
Це право закладу самостійно формувати зміст освіти, тобто розробляти власні освітні програми, адаптувати типові програми під потреби регіонального ринку праці (стейкхолдерів). Вибирати форми та методи навчання, впроваджувати дуальну форму, дистанційне навчання або модульні системи; визначати результати неформального, інформального навчання.	Базується на праві самостійно визначати структуру закладу та керувати персоналом.	Це право розпоряджатися коштами, отриманими від виробничої діяльності; залучати інвестиції; брати участь у грантових програмах та співпрацювати з бізнесом на засадах державно-приватного партнерства, самостійно використовувати спецфонд.	Усі ці складові автономії нерозривно пов'язані із внутрішньою системою забезпечення якості професійної освіти, яка, насамперед, передбачає прозорість, тобто обов'язок розміщувати освітні програми на власному веб-сайті, публікувати звіти про діяльність, фінанси та рівень працевлаштування випускників.

Рис. 1.

Усі ці складові є фундаментально новими викликами для ЗПО.

Якщо говорити про академічну автономію, то це, насамперед, впровадження або розширення спектра короткострокових курсів для дорослого населення (перекваліфікація), навчання мікро- та частковим кваліфікаціям. Розширення спектра освітніх послуг потребує розробки якісних освітніх програм, які не повинні бути формальними, а відповідати реальним запитам ринку праці.

Важливим є спільне проєктування освітніх програм з

Список використаних джерел

- Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX.
- Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у ЗП(ПТ)О / Державна служба якості освіти України. — Київ, 2021.
- Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої діяльності та управлінських процесів у ЗП(ПТ)О / Державна служба якості освіти України. — Київ, 2022.
- Сисоєва С.О. Управління якістю освіти: теоретичні та методичні аспекти: монографія. — Київ: Видавничий дім «Освіта», 2015.
- Савченко В.А. Управління розвитком закладу освіти в умовах сучасних трансформацій. — Харків: Основа, 2020.

Юлія ДАВИДОВА,

заступник директора НМЦ ПТО у Харківській області

бізнесом, тобто залучення стейкхолдерів для реального формування змісту освіти.

Фундаментом дієвої ВСЗЯО є поєднання змісту Державних освітніх стандартів з вимогами ринку праці, що дозволяє ЗПО бути не просто юридично «правильним», а реально конкурентоспроможним. Алгоритм синхронізації цих двох векторів у межах розбудови ВСЗЯО представлено на рисунку 2.

Проєктування освітніх програм на основі стандарту професійної освіти

Стандарт професійної освіти — це рамка (мінімум), а професійний стандарт (згоди роботодавця) — це наповнення.

З метою якісного і безболісного переходу до розробки освітніх програм, сформованих на основі ДОС, відповідно до вимог професійного стандарту необхідно:

Аналіз розбіжностей:

Порівняйте результати навчання в ДОС із конкретними трудовими функціями, що зазначені в профстандарті. Виберіть те, що співпадає та додайте її трудові функції, які відрізняються від результатів навчання в ДОС (ми з Вами детально розглядали розробку освітньої програми на основі професійного стандарту на минулій зустрічі).

Варіативний компонент:

Використовуйте години варіативної частини для впровадження модулів, які вимагають роботодавці нашого регіону (міста, області) (наприклад, робота з конкретним програмним забезпеченням або сучасним обладнанням, інструментом та матеріалами тощо).

Рис. 2.

Основою при формуванні актуального змісту навчання здобувачів професійної освіти є професійний стандарт (заклад освіти не має права самостійно видаляти чи замінювати трудові функції, закладені в професійному стандарті, можна лише наповнювати їх новим змістом: наприклад, нові технології, інструменти, матеріали, обладнання тощо).

Крім цього, при присвоєнні освітньої кваліфікації «спеціаліст», що відповідає 4 рівню Національної рамки кваліфікацій, слід дотримуватись рамкових вимог Стандарту професійної освіти (після того, як він буде затверджений Постановою Кабінету Міністрів України).

Залучення роботодавців при проведенні самооцінювання в ЗПО

Звісно, розробка освітніх програм, які відповідають вимогам сучасного ринку праці неможлива без зворотнього зв'язку від практиків. Тому перед формуванням таких програм рекомендовано провести опитування локальних стейкхолдерів за допомогою емпіричних методів, зокрема анкетування.

Анкетування можна провести за допомогою Google Forms. Це дозволить автоматично отримати статистику у вигляді графіків, які зручно додавати до звітів при оформленні самоаналізу під час ВСЗЯО, на педраді тощо.

Крім анкетування, можна залучати роботодавців до рецензування освітніх програм: наявність їх візи на програмі – це підтвердження її актуальності.

Можна також включати роботодавців як спостерігачів при проведенні вхідного та вихідного контролю знань, умінь та навичок студентів.

При проведенні самоаналізу під час ВСЗЯО, крім опитування роботодавців, рекомендовано проводити різні форми для збору інформації та в подальшому її аналізувати (анкетування усіх учасників освітнього процесу, індивідуальне інтерв'ю, фокус-групове дослідження тощо).

Залучення педагогів при проведенні самооцінювання в ЗПО

Самоаналіз – це критично важливий етап оцінювання, оскільки він дозволяє викладачу самостійно виявити «взузькі місця» та аргументувати свої методичні рішення перед адміністрацією (рис.3).

Рис. 3.

Оцінювання діяльності викладача допомагає виявити «слабкі місця» у методиці викладання та вчасно їх скоригувати, щоб студенти отримували актуальні знання та навички. На рисунку 4 представлені орієнтовні критерії, за якими можна визначити рівень професійної майстерності педагога.

- Комфорт студентів на уроках.
- Наявність критеріїв оцінювання знань, умінь та навичок.
- Прозорість та об'єктивність оцінювання.
- Використання індивідуального підходу педагогом.
- Володіння цифровими інструментами.
- Створення різноманітного контенту, зручного для сприйняття з екрана (короткі відео, інфографіка, презентації).
- Надання чітких алгоритмів виконання завдань.
- Надання завдань різних рівнів складності, що дозволяє кожному студенту працювати у власному темпі та відповідно до своїх можливостей.
- Врахування технічних можливостей студентів (відсутність світла, інтернету) та готовність до коригування графіка здачі робіт.
- Психологічна підтримка та комунікація.
- Дотримання академічної доброчесності та етики

Рис. 4.

Рекомендації щодо проведення анкетування педагогів представлено на рис.5.

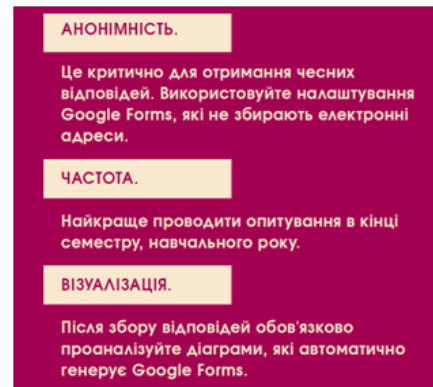

Рис. 5.

Важливу роль у забезпеченні ВСЗЯО відіграє діяльність старшого майстра ЗПО, який, як правило, входить до складу робочої групи, створеної керівником закладу для проведення самооцінювання. Старший майстер, насамперед, повинен вивчити орієнтовні критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів, зокрема тих, що стосуються виробничого навчання та практики. Наступним етапом його діяльності є вибір релевантних методів: опитування, анкетування, спостереження, вивчення документації майстрів в/н для оцінювання їх професійної діяльності.

Після вибору методів необхідно зібрати та проаналізувати інформацію про майстрів в/н, отриману за результатами спостереження, відвідування онлайн-уроків в/н, під час яких майстер в/н повинен провести самоаналіз уроку, а старший майстер – детальний його аналіз.

Важливим є проведення аналізу ведення журналів обліку виробничого навчання, планів уроків, оцінювання результатів навчання, критеріїв оцінювання виконання вправ/трудоу функцій студентами, угод із підприємствами та звітів про практику студентів (щоденників практики), дотримання вимог охорони праці та безпечного виконання трудових функцій тощо.

Після вивчення діяльності майстра в/н необхідно встановити рівень якості його роботи (високий, достатній, вимагає покращення або низький) та розробити заходи щодо покращення показників якості роботи майстра в/н.

Звичайно, можна надати можливість майстру в/н здійснити самоаналіз педагогічної діяльності, а також отримати зворотній зв'язок з цього питання від студентів.

Рекомендації для старшого майстра щодо проведення самооцінювання подано на рис.6.

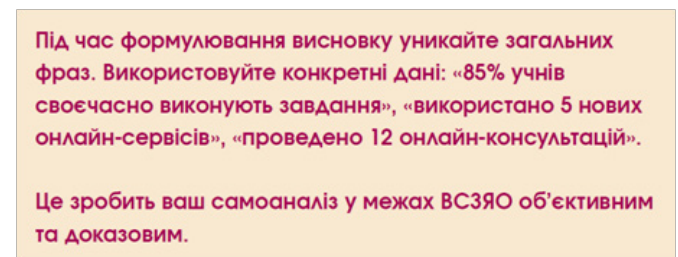

Рис. 6.

Отже, розбудова ВСЗЯО в ЗПО – це перехід від формального виконання інструкцій до реального управління успіхом закладу. Надана законом автономія є не лише правом, а й потужним інструментом, що дозволяє закладам гнучко реагувати на запити ринку праці. Синхронізація професійних стандартів із вимогами бізнесу, залучення всіх стейкхолдерів до самоаналізу та цифровізація моніторингових процесів перетворюють ВСЗЯО з бюрократичного механізму на

фундамент інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності сучасного закладу професійної освіти.

Тільки за таких умов професійна освіта буде здатна забезпечити результат – підготовку фахівця, чії компетентності повністю відповідають викликам сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про професійну освіту» від 21.08.2025 № 4574-IX.
2. Національна рамка кваліфікацій, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341.
3. Методичні рекомендації з питань формування вну-

трішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти / Державна служба якості освіти України. – Київ, 2021.

4. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої діяльності та управлінських процесів у ЗП(ПТ)О / Державна служба якості освіти України. – Київ, 2022.

5. Професійні стандарти України: Реєстр професійних стандартів / Національне агентство кваліфікацій.

Звінаїда НАЗАРЕЦЬ,
методист НМЦ ПТО у Харківській області

Проектна діяльність

ІНКЛЮЗИВНА ПАРАДИГМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ХАРКІВЩИНИ:

розвиток компетентностей у сфері адаптивного одягу (результати I етапу реалізації проекту регіонального рівня)

В умовах сучасних викликів професійна освіта Харківщини демонструє високу адаптивність та соціальну відповідальність. Науково-методичним центром професійно-технічної освіти у Харківській області протягом січня-квітня 2026 року було успішно реалізовано перший (підготовчий) етап регіонального освітнього проекту «Технології адаптивного одягу в професійній освіті: розвиток загальних та професійних компетентностей студентів ЗПО в інклюзивному освітньому просторі». Задля створення нової парадигми інклюзивного швейного виробництва проект об'єднав науковців, представників бізнесу та 5 ЗПО області:

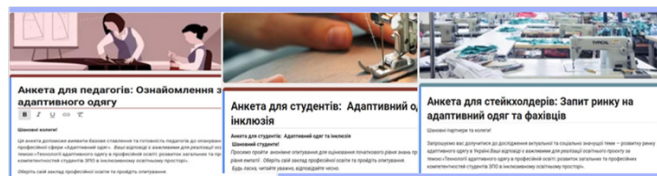
- ЗП(ПТ)О «Харківський професійний коледж»;
- Лозівський центр професійної освіти Харківської області;
- ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області»;
- ДПТНЗ «Харківське вище професійне училище сфери послуг»;
- ЗП(ПТ)О «Богодухівський регіональний центр професійної освіти Харківської області».

Фундамент проекту та творча синергія

Ініціативу президентки «Fashion Globus Ukraine» Голди Виноградської активно підтримав НМЦ ПТО у Харківській області. На базі закладів-учасників було створено творчі групи, визначено відповідальних осіб та розроблено дорожню карту співпраці. Важливим кроком стало обрання офіційного логотипа проекту, що символізує поєднання медицини, технологій та швейної майстерності.

Для проведення дослідження розроблено анкети для педагогів, студентів і стейкхолдерів. Мета опитування – виявити базове ставлення та готовність педагогів до опанування нової професійної сфери «Адаптивний одяг»; оцінити початковий рівень знань студентів про адаптивний одяг та рівень їх емпатії; запит ринку на адаптивний одяг та фахівців. 152 особи були задіяні в опитуванні.

Результати анкетування виявили ключові вектори розвитку.

Педагоги продемонстрували високий рівень базових технологічних знань. Водночас вони відчують потребу в опануванні специфіки універсального дизайну, роботі з інноваційною фурнітурою (магнітні системи, спеціалізовані текстильні застібки), а відсутність адаптованих навчальних програм потребує научних алгоритмів їх розробки та впровадження. Педагоги демонструють високу відповідальність у питаннях професійної етики, усвідомлюють, що адаптивний одяг — це не просто функціональний виріб, а засіб самовираження та збереження гідності людини. Існує розуміння того, що розвиток чуйності у студентів не є автоматичним процесом і потребує створення спеціальних умов та активних методів навчання.

Студенти. Понад 80% здобувачів освіти вважають тему адаптивного одягу престижною та важливою. Це створює сприятливе підґрунтя для формування не лише професійних (hard skills), а й загальних компетентностей (soft skills): громадянської відповідальності та емпатії.

Стейкхолдери. Представники бізнесу підкреслили, що проект є інструментом системних змін, де випускник ЗПО стає суб'єктом, який активно впливає на безбар'єрність українського суспільства.

На основі результатів анкетування визначено пріоритетний перелік компетентностей, на які буде спрямовано освітній проект. Це **професійні компетентності**, що визначають майстерність фахівця в інклюзивному сегменті:

- здатність ідентифікувати специфічні потреби фігури (асиметрія, положення сидячи тощо) та трансформувати їх у технічне завдання (**Компетентність в антропологічному аналізі**);

— вміння змінювати конструкцію виробу (переносити шви, змінювати нахил лінії талії, проектувати роз'ємні зони) без втрати естетики (**Компетентність у конструюванні та моделюванні функціоналу**);

— здатність виконувати «невидиму» адаптацію — впровадження магнітів, липучок та кнопок так, щоб одяг не виглядав як «медичний виріб», застосовуючи адаптивні текстильні матеріали та фурнітуру (**Технологічна майстерність**).

Адаптивний одяг вимагає високого рівня емпатії та комунікації, оскільки це завжди робота з людиною та її комфортом, а це загальні (soft skills) компетентності:

— здатність ставити себе на місце користувача для розуміння його болю (фізичного та психологічного) — **Емпатійний дизайн**;

— уміння вести коректний діалог з людьми з інвалідністю, проводити примірки тактовно та професійно — **Комунікативна компетентність**;

— розуміння важливості інклюзії та дотримання принципів «нічого для нас без нас» (залучення споживача до процесу розробки) — **Етична відповідальність**.

За підсумками анкетування було проведено тематичні курси підвищення кваліфікації для 31 педагогічного працівника обсягом 30 годин.

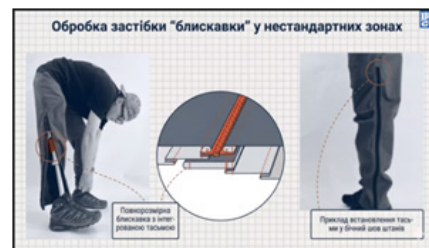
Програма навчання охопила критично важливі аспекти:

— **Психологія та етика.** Підготовка до коректної комунікації з людьми з інвалідністю та застосування принципів «емпатійного дизайну».

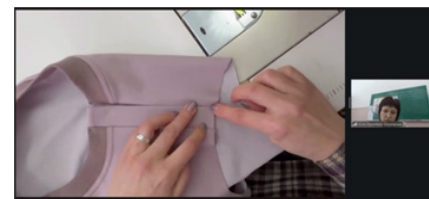
— **Матеріалознавство.** Педагоги вивчали інноваційні «розумні» тканини, зокрема матеріали з фазовим пере-

ходом (PCM), які автоматично регулюють температуру тіла, адаптивну фурнітуру.

— **Конструктивна адаптація.** Опановано методи ідентифікації специфічних потреб фігури (асиметрія, положення сидячи) та їх трансформацію у технічне завдання. Особлива увага приділялася моделюванню конструкцій швидкого доступу та ергономіці одягання.

Практичні навички були продемонстровані під час майстер-класу з обробки чоловічих штанів-трансформерів та адаптивних фуфайок з асиметричними застібками у плечових швах.

Головний здобуток етапу

У результаті спільної роботи педагогів, які пройшли курси, та творчої групи було **розроблено навчальний модуль курсу «Технології адаптивного одягу»**. Цей модуль інтегрує формування професійних компетентностей із психологічними аспектами роботи із замовниками, що є вирішальним для збереження гідності людини в інклюзивному освітньому просторі.

Реалізація першого етапу довела: адаптивний одяг — це не просто функціональний виріб, а крок до справжньої безбар'єрності та етичної відповідальності в Україні.

Ніна ТКАЧЕНКО,
методист НМЦ ПТО
у Харківській області

AI-АСИСТЕНТ ПЕДАГОГА: АДАПТИВНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ «ВІРТУАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ» ЗПО

Цифрова трансформація суспільства спонукає педагогів професійної підготовки до переосмислення ролі цифрових ресурсів, зокрема технологій AI, при підготовці робітників у закладах професійної освіти (далі – ЗПО).

Формат, який раніше вважався допоміжним, в умовах воєнного стану став для багатьох закладів освіти північно-східної України основною формою роботи.

Застосування технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) дозволяє вирішувати головні виклики сьогодення: підтримувати безперервність та якість навчання в умовах безпечного освітнього середовища.

Ефективне використання ШІ в поєднанні з інноваційними методами навчання є стратегічною необхідністю, адже дозволяє працювати в умовах обмеженого часу, перебоїв зі зв'язком та швидкої підготовки до уроку.

Вважаю, що актуальним для «цифрового педагога» професійної підготовки є інтерактивне навчання, адже здобувач професійної освіти ні в якому разі не є пасивним спостерігачем інформації, а повноправний суб'єкт освітнього процесу, беручи активну участь у дидактичних іграх, дебатах, дискусіях, проєктних дослідженнях та виконуючи практичні задачі, які моделюють реальні професійні ситуації. Тому автоматизація розробки уроків за допомогою AI, створення діяльнісних завдань, гейміфікація освітнього процесу підвищують мотивацію студентів, ефективність засвоєння інформації та формують вміння працювати в команді, що є необхідним для успішної професійної реалізації.

Рис. 1. Переваги інтерактивного навчання в професійній підготовці

На рис. 1 схематично відтворено переваги інтерактивного навчання в професійній підготовці. Під час інтерактивних уроків рольові ігри та діалоги допомагають вирішувати виробничі завдання, розвиваючи комунікативні навички. Гейміфіковані методи навчання створюють сприятливі умови для більшого засвоєння інформації порівняно з традиційними, переходячи від простого запам'ятовування до розуміння, а занурення учасників у процес проєктування за допомогою

ШІ, планування самореалізації та професійного зростання розкривають творчий потенціал та розвивають індивідуальність.

Цифрові технології, що застосовуються у дистанційному та змішаному форматі навчання, підсилюють процес набуття компетентностей, утримуючи увагу студентів цікавістю та ефективністю за допомогою інтерактивних прийомів, наприклад:

- дебати, дискусії, мозкові штурми підвищують активізацію та актуалізацію;
- проєктне навчання заохочує до самостійного дослідження та тайм-менеджменту, а також презентації висновків;
- симуляції, дидактичні та рольові ігри, які імітують реальні життєві й виробничі ситуації (судовий процес, будівельна організація, виробничий цех), допомагають розвивати креативність та емпатію.

Проте справжня магія ШІ-асистента проявляється тоді, коли розрізнені кейси об'єднуються в єдину «віртуальну майстерню». Якщо раніше створення симуляційного середовища вимагало тижнів програмування, то сьогодні адаптивні цифрові рішення дозволяють педагогу за лічені хвилини масштабувати діяльнісне завдання до рівня повноцінного віртуального простору. При цьому оптимальним рішенням при викладанні для педагога являється вибір кількох багатofункціональних сучасних інструментів, які об'єднують необхідні функції в одному середовищі. Це дозволяє ефективно та швидко організувати співпрацю зі студентами, інтерактивну діяльність та формувальне оцінювання в одному освітньому середовищі, мінімізуючи час на засвоєння та перемикання між різними ресурсами. Але учасникам освітнього процесу необхідно завжди пам'ятати про відповідальність за етику використання ШІ.

Ключовий функціонал провідних ШІ-сервісів, найбільш популярних серед педагогів, представлено на рис. 2.

Рис. 2 Базові опції топових інструментів ШІ

Пріоритетним інструментом педагога в організації освітнього процесу залишається зручний сервіс Canva, який

містить велику базу шаблонів для інтерактиву: опитування, дошки для спільної роботи з вправами з можливістю роботи відеозаписи, додавати музику, анімацію, з доступом, редагуванням. Сервіс постійно вдосконалюється, вбудовуючи багато функцій і інструментів ШІ, що постійно оновлюються і поповнюються.

За допомогою функції ШІ Canva можна створювати інтерактивні ігри, веб-квести або вікторини, ввівши запит щодо створення інтерактивного опитування з балами (за кожну правильну відповідь), анімацією, таймером, який можна регулювати, використанням кольорів, можливістю повторного проходження гри, додаванням ілюстрацій тощо. Сервіс дозволяє створювати відеоінструкції, анімовані пояснення та ігрові формати на базі готових професійних шаблонів.

Приклади вікторин та дидактичних ігор для професій будівельного та сільськогосподарського напрямку показано на рис. 3.

Рис. 3. Приклади вікторин та ігор за різними професіями та освітніми компонентами за допомогою ШІ Canva, а також запропонованих сервісом шаблонів

Таким чином, педагог за допомогою ШІ може генерувати захоплюючі дидактичні ігри з аудіосупроводом, перетворювати готові тести на цікаві вікторини, які в гейміфікованому форматі допоможуть здобувачам засвоїти складні для запам'ятовування поняття чи питання.

На уроках професійної підготовки, де акцент робиться на практичних навичках та робочих процесах, відеоформат для навчання відіграє значну роль, оскільки дозволяє:

- показати майбутнім фахівцям виконання роботи, а не лише розповісти, бо діяльнісне навчання вимагає демонстрації процесу;
- створити «віртуальну майстерню»: відеопрезентації можуть імітувати реальні робочі ситуації та послідовність дій (наприклад, дотримання вимог охорони праці);
- використовувати як основу для обговорення після перегляду конкретної частини відео.

Під час демонстрації практичних навичок педагога користуються створеними власноруч або за допомогою програм ШІ відеороликами.

Завдяки консолідації різноформатних матеріалів (відео, аудіо, інтерактивних карт) на одній платформі, студент отримує цілісний досвід навчання без необхідності перемикатися між «вкладками».

Наприклад, у відеопрезентацію або робочий аркуш (дошку) в сервісі Canva педагог може розмістити ментальну карту, запропоновану NotebookLM за структурою згенерованого в Gemini розширеного плану уроку, потім прикріпити відео з показом практичних прийомів. До слайдів відеопрезентації можна додати аудіосупровід або власний запис через функцію Canva «Презентація та запис», готові відеоролики або згенеровані за допомогою програм для генерації відео на основі ШІ, наприклад, платформи Colossyan, програми InVideo <https://invideo.io> (рис. 4). Таким чином створюється мультимодальний освітній хаб для набуття здобувачами професійної освіти необхідних компетентностей.

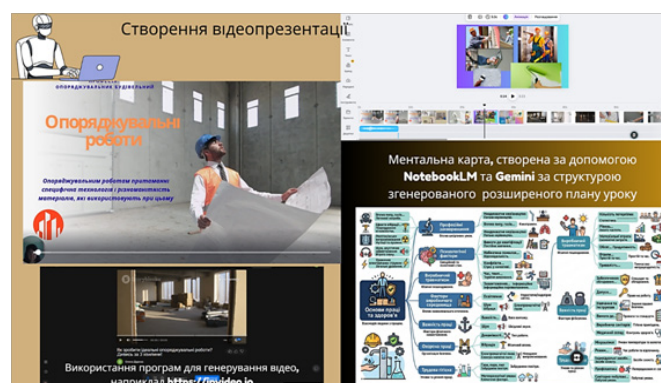
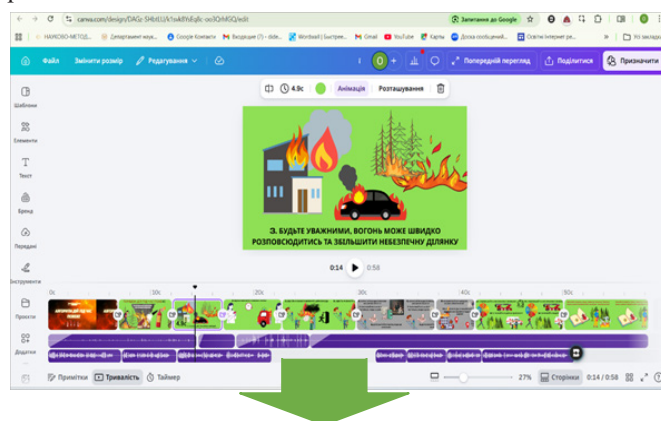

Рис. 4. Інтегрований навчальний простір: від відео до ментальних карт

Для збагачення освітнього процесу під час професійної підготовки ШІ у Canva працює як потужний інструмент при створенні практико-орієнтованих завдань для різних етапів уроку та позаурочних заходів, спрямованих на стимулювання діяльності та підвищення мотивації до опанування професії. Інтерактивні презентації-пам'ятки, розроблені на чистому шаблоні, застосовуючи різні інструменти, GIF-анімації та можливості ШІ, відіграють важливу роль при навчанні професіям, пов'язаних з виконанням робіт підвищеної небезпеки. Такий візуальний навчальний контент перетворює статичні, часто нудні інструкції на динамічні, зрозумілі та ефективні навчальні матеріали. Приклад власної роботи у Canva на тему: «Алгоритм дій при пожежі», зображено на рис. 5.

Потужним асистентом для педагогів щодо організації, аналізу та систематизації навчальних і дослідницьких матеріалів став інструмент, який функціонує на базі передових моделей ШІ – Google NotebookLM (розумний блокнот). Поєднання потенціалу креативного генератора Gemini та аналітичної потужності NotebookLM дозволяє створювати по-справжньому інтерактивні навчальні матеріали: спочатку Gemini генерує живі сценарії та деталізовані діалоги для рольових ігор, адаптовані під конкретну тему уроку, а потім ці матеріали завантажуються у NotebookLM разом із фаховими джерелами. Це конструє освітнє середовище, в якому здобувачі освіти можуть не лише програвати ролі, а й миттєво отримувати глибокі роз'яснення, генерувати тематичні «квізи» або створювати структуровані конспекти, що перетворює пасивне навчання на захоплююче дослідження з використанням надійних джерел. Такий підхід набуває особливої популярності серед здобувачів освіти, оскільки дозволяє імітувати реальні виробничі задачі та відпрацьовувати алгоритми дій у безпечному цифровому середовищі, перетворюючи складні теоретичні догми на цікавий практичний досвід.

Інтелектуальний асистент педагога стає співавтором, перетворюючи звичайну роботу з документами на інтерактивний процес, що робить презентації та аналіз матеріалів значно глибшими та сучаснішими.

Однією з найбільш цінних функцій для педагога є можливість перетворити план уроку чи конспект або цілу методичну розробку на аудіодіалог (Audio Overview). ШІ продукує розмову між двома спікерами, які обговорюють тему, виділяючи найважливіше. Використання функцій аудіо та відео-переказу – формати ігрових механік для

Глибоке аудіозанурення перетворює пасивного слухача на активного учасника

- Складні професійні теми вимагають глибокої концентрації.
- Глибоке аудіозанурення допомагає здобувачам освіти вивчати складні теми, блокуючи зовнішній шум та створюючи ефект безпосередньої присутності на місці подій або в центрі наукової дискусії.

Рис. 5 Інтерактивна презентація-пам'ятка, створена у сервісі Canva

Рис. 6 Формати ігрових механік для створення імерсивного аудіоконтенту

створення імерсивного аудіоконтенту. Рис. 6 демонструє формати ігрових механік, які можна застосувати на уроці: брифінг від експертів, перехоплення дискусії, аудіогід на тему, відеотеза,

відеоінструктаж, подкаст-батл, експертний батл.

«Критичний погляд» з боку ШІ на розробку уроку дозволяє педагогу почувати свій матеріал зі сторони, помітити

слабкі місця або знайти нові цікаві акценти для мотивації здобувачів освіти.

Цикл створення захоплюючого уроку проілюстровано на рис. 7: від ідеї педагога з урахуванням цілей до уроку, рівня і потреб здобувача освіти до сценарію за допомогою ШІ, далі втілення через генерацію у студії «розумного блокноту» і як результат – активне залучення зацікавленого студента до навчальної діяльності.

Рис. 7. Цикл сучасного уроку із застосуванням інструментів AI

Ваша персональна продакшн-команда штучного інтелекту

- Інструменти: Google NotebookLM та Gemini.
- Цей комплекс перетворює ваші сухі текстові конспекти та інструкції на живі підказки, дискусії та брифінги за лічені хвилини.
- Далі: Порядок роботи для створення підкасту-дискусії.

Наступним корисним помічником для впровадження персоналізованого навчання у професійній освіті є Gemini, зокрема, використання можливостей ШІ поглибленого навчання за допомогою вбудованих інструментів або спеціалізованих функцій, які дають можливість заглибитися в певну тему з метою допомогти сформувати глибоке розуміння, а не просто отримати відповіді. Поглиблене навчання в Gemini в комплексі з можливостями NotebookLM є підтримкою для здобувача освіти, оскільки адаптує пояснення нового матеріалу до професії, допомагаючи здобувати знання та навички.

Серед інструментів Gemini: Deep Research «Глибоке дослідження» – особистий помічник від Google, який виконує складні дослідницькі завдання в реальному часі майже на будь-яку тему, «Створення зображень» за допомогою текстових запитів, «Створення музики», яка сприяє підсиленню мотивації студентів. З'являються також експериментальні функції, зокрема, генерація відповіді у форматі журналу з фотографіями й інтерактивними модулями.

В інтерфейсі Gemini (у додатках) доступні й інші спеціалізовані помічники (Gem-боти від Google). Універсальний набір помічників трансформує професійне навчання в інтерактивний процес: від креативного сторітелінгу та генерації ідей до фахової допомоги у редагуванні текстів, кар'єрному плануванні та програмуванні; забезпечує індивідуальну підтримку у різних напрямках: творчості, технічній розробці, роботі з текстом та професійному самовизначенні та робить навчання по-справжньому персоналізованим. Ви можете взаємодіяти з готовим освітнім Gem-ботом або сформулювати системну інструкцію для створення власного «Цифрового асистента», наприклад, «Репетитор-помічник» або «Тьютор з охорони праці». «Цифровий штат» помічників наведено на рис. 8.

Gemini працює не тільки як генератор контенту, а й як віртуальний потужний помічник, здатний генерувати різноманітні засоби навчання: візуальні посібники з ключових

Цифровий співавтор: Розробка архітектури уроку з Gemini

Gems-боти: Ваш кастомний цифровий штат
Створення власних, налаштованих версій ШІ для виконання регулярних професійних завдань.

- Storybook**: Генератор історій та сценаріїв для практичних кейсів.
- Кар'єрний консультант**: Бот для моделювання співбесід та розвитку професійного шляху.
- Помічник із програмування**: Технічний бот для допомоги з кодом чи інженерними розрахунками.

Рис. 8 Спеціалізовані функції Gemini для персоналізованого навчання

аспектів теми, інтерактивні уроки-посібники, навчальні веб-сайти, а також навчальні історії та діалоги для симуляції професійних ситуацій. ШІ дозволяє підлаштовувати складність кейсу під рівень конкретного здобувача освіти в режимі реального часу. Це і робить майстерню «розумною».

При створенні цікавого, візуального інтерактивного репетитора до уроку необхідно пам'ятати про важливість дотримання алгоритму роботи у Gemini, чітко розділивши процес на 2 етапи: від формування запиту (промптингу) до технічного втілення візуалізації. Доцільним також є додавання до кожної вправи очікуваних дескрипторів успіху студента.

Інтерактивним робочим простором для створення, редагування та спільної роботи з текстами та кодом у реальному часі є інструмент Canvas (англ. canvas – «полотно»). Його функції працюють як «методичний кабінет», що дозволяє педагогу:

- розробляти деталізовані плани інтерактивних уроків, які включають чітку структуру, розподіл часу та різноманітні навчальні вправи, адаптовані до потреб здобувачів освіти;
- створювати дидактичні матеріали, інфографіку та інтерактивну візуалізацію до уроку. Приклади SPA-інфографіки з предметів професійної підготовки наведено на рис. 9.

Від ідеї до вебдодатка: SPA-інфографіка за хвилини

Лайфхак: Замість створення десятків слайдів, ви просите Gemini генерувати код для однієї інтерактивної сторінки, яка адаптується під студента.

Приклад 1: Лакофарбові матеріали. Перетворення текстового плану на інтерактивний візуальний посібник (графіки властивостей, порівняння поживності).

Приклад 2: Електрична безпека. Створення інтерактивного довідника з вивід травм та ступенів удару з можливістю дослідження у власному темпі.

Рис. 9. Приклади інфографік з предметів професійної підготовки

Інтерактивний дашборд, в якому навчальний матеріал розміщений на одній сторінці для зручного доступу з вико-

ристанням різних каналів сприйняття, забезпечує Gemini Canvas, перетворюючи теми навчальної програми з предмета на живі професійні сценарії у «віртуальній майстерні».

Приклади мультимодальних авторських кейсів інтерактивної діяльності, спрямовані на гейміфікацію навчання при формуванні професійних навичок та набуття практичних умінь, візуалізовано на рис. 10.

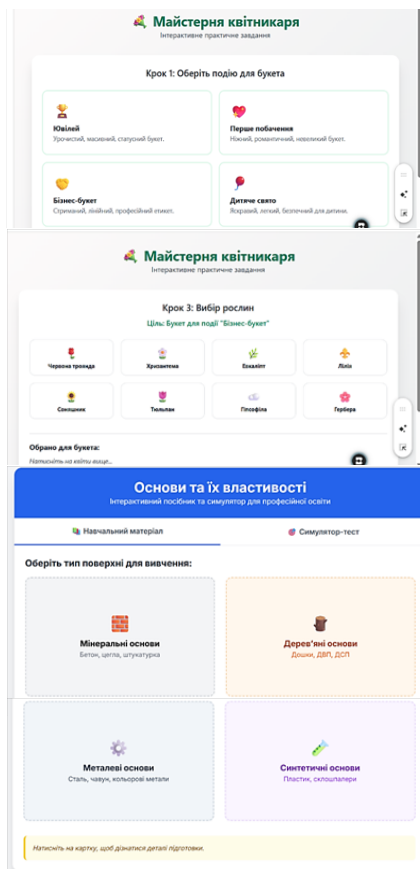
Наприклад, симулятор «Майстерня квітникаря» (рис. 10, а) допоможе студентам з професії «Квітникар» закріпити практичні навички, описані у згенерованому Gemini плані уроку. Він дозволяє:

- обрати подію (ювілей, побачення, бізнес-зустріч або дитяче свято);
- навчитись підготувати матеріал (стебла, квіти);
- скласти правильно букет: вибрати відповідні квіти та зелень згідно з правилами аранжування;
- оформити роботу, тобто підібрати пакування та отримати оцінку за дотримання безпеки праці та естетику.

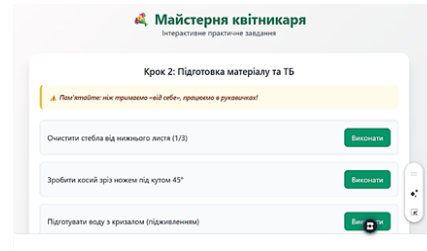
У кодї симулятора реалізується гейміфікація та адаптивність, інструмент можна відкрити у будь-якому браузері під час уроку для перевірки знань або як розминку перед реальною роботою з квітами.

Комплексний навчальний додаток, структурований на основі посібника за темою, яка охоплює види основ: мінеральних, дерев'яних, металевих та синтетичних, активізує майбутніх опоряджувальників закріпити знання про підготовку різних поверхонь під фарбування, що є критично важливим для якісного результату. Він містить два основні розділи: «Навчальний матеріал» (інтерактивні картки з теорією та технологічними нюансами підготовки поверхонь) та «Симулятор-тест» (10 запитань різного рівня складності для перевірки знань). Студенти мають можливість перемикатися між ними за допомогою вкладок зверху. Це робить закріплення нового матеріалу наочним і динамічним.

Крім таких видів інтерактивної взаємодії, можна на основі навчального підручника створити «слайд-деск» у сучасному студійному стилі, що ідеально підходить для ознайомлення, наприклад, майбутніми манікюрниками та візажистами з вимогами гігієни праці та виробничої санітарії. Кожен слайд в ньому базується на структурі підручника та включає:

б) Симулятор для здобувачів освіти з професії «Опоряджувальник»

а) Інтерактивне практичне завдання для студентів з професії «Квітникар»

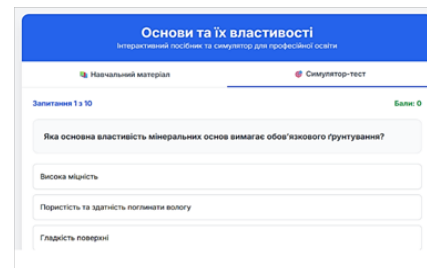

Рис. 10 Кейси для інтерактивної діяльності здобувачів професійної освіти

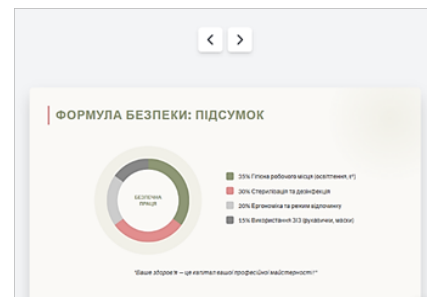
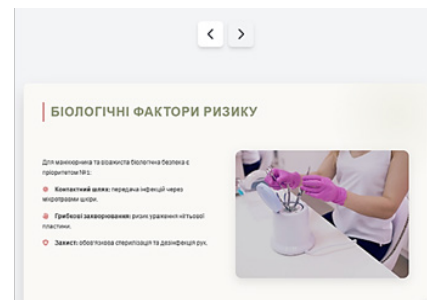
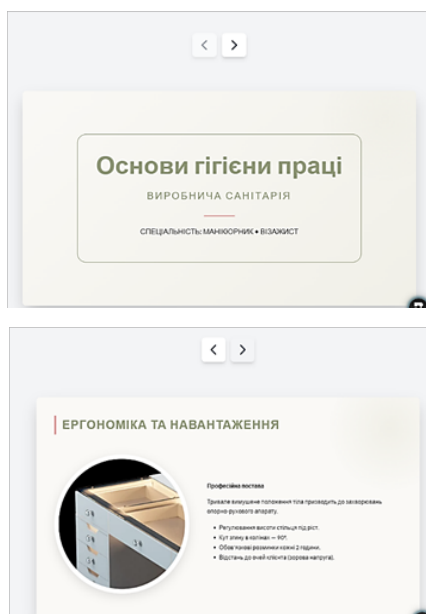

Рис. 11 Фрагменти інтерактивного слайд-деску, створеного в Gemini за допомогою NotebookLM на тему: «Основи гігієни праці та виробничої санітарії» для здобувачів освіти з професії «Манікюрник; Візажист»

- урахування хімічних ризиків (лаки, розчинники) та біологічної безпеки (стерилізація інструменту);
- ергономіку: поради щодо правильної постави під час макіяжу та манікюру;
- норми мікроклімату (°C) згідно з

ДСанПІН та освітлення. Згенерований продукт (рис. 11) можна завантажити в PDF-форматі, експортувати в презентації, а можна поділитися посиланням для самостійного опрацювання. Таким чином, можна зробити ви-

сновок, що «віртуальна майстерня» на базі ШІ – це крок до цифрової трансформації ЗПО, який робить навчання доступним, безпечним, інтерактивним та персоналізованим, а освітнє середовище цікавим навіть у найскладніші часи. На рис. 12 деталізовано, як описані вище ШІ-інструменти дозволяють адаптувати освітній процес до складних умов навчання професіям.

Який інструмент обрати? Матриця рішень		
Потреба	Інструмент	Рішення та Застосування
Візуалізація та Гейміфікація	Canva	Відеопрезентації, інтерактивні ігри, генерація коду для вікторин.
Структура та Кодинг	Gemini	Розробка планів уроку, створення SPA-додатків, настомні Gens-боти.
Глибокий аналіз та Аудіо	NotebookLM	Робота зі складними ДСТУ, створення подкастів, «студент як детектив».

CANVA – АСИСТЕНТ, ЩО ПЕРЕТВОРИТЬ МАТЕРІАЛ У ВІЗУАЛЬНУ ІСТОРИЮ, ЯКА ЗАПАМ'ЯТОВУЄТЬСЯ
GEMINI – ВАШ ПАРТНЕР У БРИДЖЕТОРМІНГУ, ЯКИЙ ПОЛЕГШЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ГЕНЕРАЦІЮ ЗАДАЧЬ
NOTEBOOKLM – ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ГЛИБОКОГО РОЗУМІННЯ, ВИЗНАЧЕННЯ ДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ГРАЙОВАТИ З ДЖЕРЕЛАМИ ТА СТАВИТИ ПРАВИЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

Рис. 12 Можливості провідних інструментів AI для організації освітнього простору

НМЦ ПТО у Харківській області постійно тримає руку на пульсі сучасних освітніх змін, виступаючи ключовим координатором діяльності педагогів. Ми оперативно виявляємо «слабкі місця» освітнього процесу та актуальні запити професійної спільноти. Саме на основі цього аналізу методистами організовується цільове навчання та практичні майстер-класи, спрямовані на ефективне впровадження інструментів ШІ в роботу педагога і перетворення звичайного навчання на інтенсивну практику.

Інтеграція асистентів педагога та відповідних методик в освітній процес професійної підготовки знаменує перехід до якісно нової моделі діяльнісного навчання, що дозволяє максимально ефективно реалізувати навчальні стратегії і спонукає здобувачів освіти до активної позиції для досягнення чітко визначених результатів навчання.

Педагог виступає в ролі дизайнера, готового до експерименту, автоматизуючи рутинні процеси роботи через Gemini, візуалізуючи ідеї у Canva та аналізуючи матеріали в NotebookLM. Це, в свою чергу, не лише підвищує зацікавленість

здобувачів професійної освіти, а й робить навчання для них адаптивним до викликів цифрового світу, готуючи до майбутнього, де критичне мислення та синергія з ШІ стануть базовими навичками.

Адаптивні цифрові рішення для «віртуальної майстерні» ЗПО забезпечують ефективний формат подання і опанування матеріалу, створюють освітній простір, де помилка є частиною дослідження.

Список використаних джерел

1. Мальярні та опоряджувальні роботи: навч. посіб. / В.Б.Гузюк, Т.Б.Федечко. – Львів: Світ, 2021. – 332 с.; іл.
2. Навчальний посібник «Основи безпечної праці» (авт. В.О.Чернявська, Н.Й.Дуброва). – URL: <https://surl.li/ksvity>

Олена ДІДЕНКО,
методист НМЦ ПТО у Харківській області

З досвіду роботи

СЦЕНАРІЙ виховного інтегрованого заходу з предметів «Українська література» і «Біологія»

Тема заходу: «Природа в поезії Тараса Шевченка: від художнього образу до біологічних реалій».

Мета заходу:

Предметна компетентність:

- поглибити знання студентів про творчість Т.Г.Шевченка, зокрема про його пейзажну лірику та її філософське наповнення;
- сформувати уявлення про інтеграцію літератури з

біологією;

- проаналізувати біологічну точність описів рослинного і тваринного світу у творах Кобзаря, підтверджуючи їх науковими фактами;

Ключова компетентність:

- розвивати аналітичне та критичне мислення, вміння порівнювати художній образ із науковим фактом та обґрунтовувати свою думку;

• формувати навички роботи з текстом.

Соціально-особистісна компетентність:

- виховувати любов та повагу до української природи, почуття національної гордості за культурну спадщину;
- сприяти формуванню відповідальної екологічної свідомості.

Обладнання та матеріали:

- портрет Т.Г.Шевченка, ілюстрації до його творів;
- презентація (слайди з цитатами, фотографіями рослин/тварин, науковими фактами, схемами, тести гугл-форми);
- записи аудіо (шум Дніпра, спів солов'я, гудіння хрущів).

Очікувані результати

Під час проведення виховного заходу реалізуватимуться такі ключові компетентності, як: інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, спілкування державною мовою, уміння вчитися протягом життя.

Студенти зможуть:

- вдосконалювати вміння працювати в колективі й індивідуально;
- приймати рішення і бути відповідальними за них;
- застосовувати опрацьований матеріал на практиці;
- усвідомити важливість природоохоронних знань;
- демонструвати активність, ініціативність, логічність, критичність мислення, відповідальність, комунікабельність;
- демонструвати любов і повагу до рідної землі і рідного слова, гордість за багатство і красу української мови.

ХІД ЗАХОДУ

I. Організаційний момент

Викладач Л: Доброго дня. Сьогодні зібралися справжні українці, шанувальники і знавці бездонної краси рідної природи, оцінювачі творчості Великого Кобзаря – Тараса Григоровича Шевченка. Зараз ми об'єднаємось в дві групи: ЛІРИКИ і БІОЛОГИ.

Проведемо невеличку вправу: на малюнках ви бачите рослину і запропоновані асоціації до неї. Ваше завдання вибрати своє бачення (картинка А і картинка Б). Якщо ви набрали більше картинок А, то ви в групі ЛІРИКІВ, а якщо набрали більше картинок Б – в групі БІОЛОГІВ.

А. туга за коханням, втома та безнадія, символ вікової пам'яті

ЯВІР

Б. насіння явора — «крилатки»

А. родина, затишок

Вишня

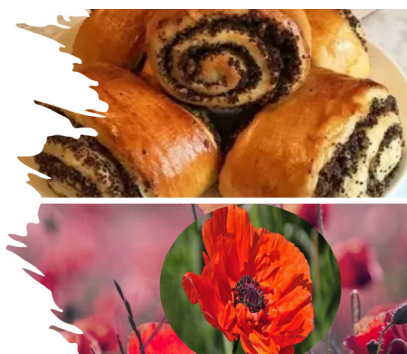
Б. рясне цвітіння, варення

Б. булочки з маком, снідійне

МАК

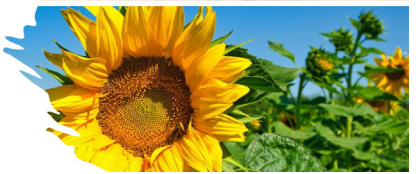
А. пам'ять про загиблих

Б. соняшникова олія

СОНЯШНИК

А. символ сонця, праці

Б. найбільш гірка рослина флори України. Рослина для відлякування комах.

Полин

А. символ гіркої долі, чужини та розлуки

Викладач Б: Зібралися, можна сказати, лірики і природознавці. Тема «Рослини в творчості Т.Г.Шевченка» дуже актуальна, адже Тарас Григорович багато творів присвятив опису рослин і рідної землі. Він був справжнім патріотом: любив свою країну і її природу. Прекрасна природа України постає в багатьох творах поета. Творчість Шевченка завжди нас надихала на краще. Його уявлення про рослини неабияке. Коли поет писав свої твори, малював картини, складалося враження, що природа насправді оживає. І коли картина чи твір поета постає перед нами ми відчуваємо, з яким натхненням він це робив, з якою силою почуттів. Тож запрошуємо всіх до країни знань і можливостей.

II. Повідомлення теми заходу.

Викладач Л: Юні друзі! Під час нашого заняття ми будемо говорити про різні природні явища, рослини, які Шевченко вводив у свої неперевершені твори, коли говорив про Україну. Тому, лірики і природознавці, будь-ласка, налаштуйтеся на творчу працю. Розпочинаємо!

*МІЖ ГОРАМИ СТАРИЙ ДНІПРО,
НЕНАЧЕ В МОЛОЦІ ДИТИНА,
КРАСУЄТЬСЯ, ЛЮБУЄТЬСЯ
НА ВСЮ УКРАЇНУ.
А ПОНАД НИМ ЗЕЛЕНІЮТЬ
ШИРОКІЙ СЕЛА,
А У СЕЛАХ У ВЕСЕЛИХ
І ЛЮДИ ВЕСЕЛІ.*

Викладач Л: Міжпредметні зв'язки літератури та біології у творах Шевченка виявляються у глибокому та багатогранному відображенні світу природи, який виступає не просто фоном, а активним елементом сюжету, художнім символом та об'єктом уваги поета-природознавця.

III. Вивчення нового матеріалу.

Викладач Б: Шевченко був глибоким знавцем рослинного світу України, про що свідчить використання у його творах понад 80 видів рослин. Зв'язок з біологією тут є подвійним:

1. Точне відображення біологічних особливостей: поет,

очевидно, володів достатніми знаннями про рослини, згадуючи їх з урахуванням морфологічних, біологічних та екологічних особливостей.

2. Символізм та персоніфікація: у літературному контексті рослини набувають глибокого символічного значення, переходячи від біологічного об'єкта до художнього образу.

СТУДЕНТ Л: КАЛИНА – це символ нашої України. Вона полюбила українську землю, на якій гарно росте, а народ шанує її за дуже пишну вроду і цілющі властивості. Стала червона калина символом рідного краю, нашої країни. Не кожна рослина має таку символічну образність у художній свідомості нашого народу, як калина. Т.Г.Шевченко у книзі «Кобзар» згадав про калину аж 385 разів.

Калина водночас символізує жаль, смуток, тугу за коханими. Якщо калина хитається, то дівчина сумує, коли червоніє – це чиєсь горе. Також червона калина символізує горе: дівчина чекала на свого коханого, а він не повернувся. Дівчина не дочекавшись його, померла.

*ТРИ ЯВОРА ПОСАДИЛА
СЕСТРА ПРИ ДОЛИНІ...
А ДІВЧИНА ЗАРУЧЕНА –
ЧЕРВОНУ КАЛИНУ.*

Зламати калину означає покинути коханого, а посадити калину на могилі – висловити жаль за загиблим.

*ПОСАДИЛИ НАД КОЗАКОМ
ЯВІР ТА КАЛИНУ,
А В ГОЛОВАХ У ДІВЧИНИ
ЧЕРВОНУ КАЛИНУ.*

КАЛИНА ПОРІВНЮЄТЬСЯ ІЗ КОХАНОЮ ДІВЧИНОЮ:

*ТЕЧЕ ВОДА З-ПІД ЯВОРА
ЯРОМ НА ДОЛИНУ.
ПИШАЄТЬСЯ НАД ВОДОЮ
ЧЕРВОНА КАЛИНА.
ПИШАЄТЬСЯ КАЛИНОНЬКА,
ЯВІР МОЛОДІЄ,
А КРУГОМ ЇХ ВЕРБОЛОЗИ
Й ЛОЗИ ЗЕЛЕНІЮТЬ.*

Студент Л: Значення калини в творах Шевченка:

- молодість і дівоча Краса: Червоні ягоди асоціюються з рум'янцем, молодістю, чистотою; це символ дівочого кохання та шлюбу;
- батьківщина, любов і вірність: калина тісно пов'язана з образом України, материнської любові, вірності своєму корінню та родинному вогнищу;
- страждання та незламність: її ягоди червоні, як кров, часто символізують страждання, але й силу духу народу, що не згасає, наприклад, у пізніших творах;
- відродження та вічність: у творах, як-от балада «Лілея», калина, що відроджується навесні, стає символом безсмертя духу, нового життя, що перемагає смерть і зневагу.
- оберіг: вона виступає як захист від зла, сильний та могутній оберіг.

Викладач Б: Калина звичайна (*Viburnum opulus*). З точки зору ботаніки, вибір Шевченком саме цієї рослини є дуже влучним, адже її біологічні особливості ідеально підкреслюють поетичні образи.

Студент Б:

1. Насіння у формі серця. Це єдина рослина у світі, кісточка якої має чітку форму серця. Це не просто романтичний образ: така сплюснута форма допомагає насінню краще утримуватися в ґрунті та ефективніше поглинати вологу для проростання.

Калина звичайна (*Viburnum opulus*)

2. Хитрощі цвітіння (Стерильні «актори»). Якщо придивитися до суцвіття калини, можна помітити, що квіти в ньому різні:

- по краях: великі, білі й красиві. Вони безплідні (*стерильні*) — у них немає ні тичинок, ні маточок. Їхня мета — бути яскравою «рекламою» для комах-запилювачів.
- у центрі: дрібні й непоказні. Саме вони є репродуктивними, з них згодом виростають ягоди.

3. Секрет гіркоти та морозів. Гіркий смак ягодам надає глікозид вібурин. Це природний захист рослини: гіркота відлякує тварин і птахів восени, дозволяючи плодам дозріти повністю. Цікавий механізм: під дією морозів складні цукри та глікозиди в ягодах руйнуються, перетворюючись на простіші сполуки. Саме тому після перших заморозків калина стає солодшою і втрачає свою терпкість.

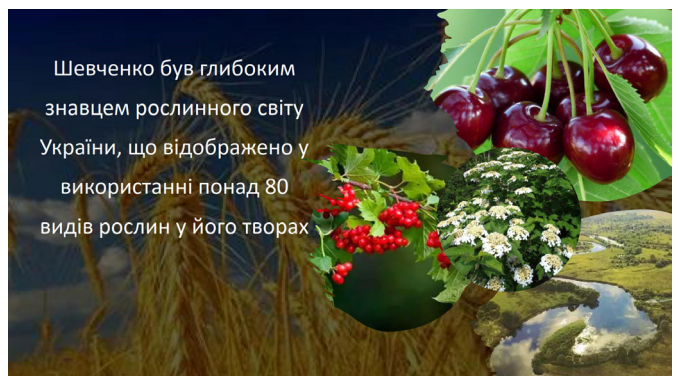
Викладач Л: Що ж спільного між поетичною вишнею та вишнею, яку вивчає ботаніка? Давайте зануримось у світ природи, яку нам показав поет у своїх віршах.

*САДОК ВИШНЕВИЙ КОЛО ХАТИ,
ХРУЩІ НАД ВИШНЯМИ ГУДУТЬ,
ПЛУГАТАРІ З ПЛУГАМИ ЙДУТЬ,
СПІВАЮТЬ ІДУЧИ ДІВЧАТА,
А МАТЕРІ ВЕЧЕРЯТЬ ЖДУТЬ.*

СТУДЕНТ Л: ВИШНЯ у творчості Шевченка — це не просто дерево, а символ щасливого, гармонійного життя, української родини, мрії про вільну Україну та ідилічного села, що яскраво показано у вірші «Садок вишневий коло хати» (де вона втілює ідилію та мрію про волю) та є невід'ємною частиною національного пейзажу, душі народу, символом любові, доброти та спокою, що контрастує з кріпацькою долею. Це образ, що об'єднує рідну природу, побут та глибокі національні почуття, стає частиною мрії про вільну працю та щасливу долю.

Викладач Б: Вишня звичайна (*Prunus cerasus*) — ще один знаковий символ України, який у біологічному плані не менш цікавий за калину. Хоча ми звикли сприймати її як звичайне садове дерево, її «характеристики» вражають.

Студент Б: 1. Родинні зв'язки з трояндами. З точки зору

Шевченко був глибоким
знавцем рослинного світу
України, що відображено у
використанні понад 80
видів рослин у його творах

ботаніки, вишня належить до родини Розових (*Rosaceae*). Це робить її близькою родичкою не лише сливи чи абрикоса, а й класичної троянди, шипшини та навіть мигдалю.

2. Природний «аспірин». У плодах вишні міститься велика кількість антоціанів та саліцилової кислоти. Біологічно ці речовини допомагають рослині захищатися від ультрафіолету та хвороб, а для людини вони діють як легке знеболювальне та протизапальне. Кажуть, що 20 ягід вишні за ефектом можуть бути схожі на одну таблетку аспірину.

3. Секрет «пташиного клею». Якщо ви колись торкалися стовбура вишні, то могли бачити густу золотаву смолу, яку в народі називають «клеєм». Науково це називається камеддю. Навіщо вона рослині? Це захисна реакція. Коли дерево отримує пошкодження (*тріщину від морозу або рану від гілки*), воно виділяє камедь, щоб «запечатати» рану і запобігти потраплянню грибків чи бактерій всередину деревини.

4. небезпека в кісточках. Хоча м'якоть вишні дуже корисна, її насіння (*кісточка*) містить глікозид амігдалін. При розщепленні в шлунку він виділяє синільну кислоту — сильну отруту. Це біологічний механізм захисту насіння від поїдання гризунами. Якщо проковтнути цілу кісточку, нічого не станеться (*оболонка дуже міцна*), але розкушувати насіння не варто.

Викладач Л: Ще одне біологічне «диво» української природи – верба.

*РЕВЕ ТА СТОГНЕ ДНІПР ШИРОКИЙ
СЕРДИТИЙ ВІТЕР ЗАВИВА,
ДОДОЛУ ВЕРБИ ГНЕ ВИСОКІ,
ГОРАМИ ХВИЛЮ ПІДІЙМА.*

Уривок з балади «Причинна»

СТУДЕНТ Л: ВЕРБА – уособлення таємничої сили жінки, плодючості й материнства. Стає уособленням дівочої, жіночої туги, жалю, смутку.

*ЗАЖУРИЛАСЬ ЧОРНОБРИВА,
ТЯЖКО ЗАЖУРИЛАСЬ.
НЕ ЩЕБЕЧЕ СОЛОВЕЙКО
В ЛУЗИ НАД ВОДОЮ,
НЕ СПІВАЄ ЧОРНОБРИВА,
СТОЯ ПІД ВЕРБОЮ.*

Вербову гілочку, як символ рідної України, Тарас Шевченко посадив у жовтні 1850 року на гарнізонній городі. Вона несподівано для самого Шевченка прийнялася, ставши дивом у цій пустелі. Сад зберігся до цього часу, незважаючи на суворість клімату. «Тарасова верба» вистояла 150 років! Гілочка з неї розрослися вербами в багатьох містах України. На превеликий жаль, стара верба нещодавно загинула.

Верба – це не просто дерево, а глибокий образ, що розкриває трагізм і велич Шевченка, його незламний дух та нерозривний зв'язок з рідною землею.

Викладач Б: Верба (*Salix*) має дивовижну здатність до виживання та унікальні природні механізми, які роблять її однією з найцікавіших рослин нашої флори.

Студент Б: 1. Природний «Аспірин». Верба — це перша у світі «фармацевтична фабрика». У корі верби міститься речовина – саліцин, з якого італійський хімік Рафаель Пірія вперше виділив саліцилову кислоту. Походження назви: латинська назва верби — *Salix*. Від неї походить назва «саліцилова кислота», а згодом і всесвітньо відомий «Аспірин». Протягом тисячоліть люди просто жували кору верби, щоб втамувати біль або збити температуру.

2. Чому верба «плаче»? Це не поетична метафора, а суто біологічний процес, який називається гуттація. Оскільки вер-

ба росте біля води, вона поглинає її у великій кількості. Коли вологість повітря занадто висока (*наприклад, перед дощем*), листя не встигає випаровувати воду через продихи. Тоді надлишок вологи виділяється у вигляді крапель, що стікають з гілок, наче сльози.

3. «Хутрянні» котики — це термос. Пухнасті вербові котики — це суцвіття, які з'являються одними з перших у лютому-березні. Тонкі білі волоски на бруньках працюють як справжнє хутро. Вони затримують повітря всередині, створюючи захисний шар, який не дає ніжній квітці замерзнути під час весняних заморозків.

4. Біологічний очищувач та фільтр. Верба — головний еколог водойм. Коріння верби здатне поглинати з води важкі метали та токсичні домішки. Недаремно кажуть: «Де срібліє вербиця — там здорова водиця». Її коренева система настільки розгалужена й міцна, що діє як «жива арматура», яка стримує зсуви ґрунту та не дає річкам розмивати береги.

Викладач Л: Найулюбленішою рослиною у Тараса Шевченка виступає тополя, що є символом дівчини, жінки.

*«КРАЙ ДОРОГИ ГНЕ ТОПОЛЮ
ДО САМОГО ДОЛУ.
СТАН ВИСОКИЙ, ЛИСТ ШИРОКИЙ
МАРНЕ ЗЕЛЕНІЄ.
КРУГОМ ПОЛЕ, ЯК ТЕ МОРЕ
ШИРОКЕ, СИНІЄ.
ЧУМАК ІДЕ, ПОДИВИТЬСЯ
ТА Й ГОЛОВУ СХИЛИТЬ,
ЧАБАН ВРАНЦІ З СОПІЛКОЮ
СЯДЕ НА МОГИЛІ,
ПОДИВИТЬСЯ – СЕРЦЕ НИЄ:
КРУГОМ НІ БИЛИНИ.
ОДНА, ОДНА, ЯК СИРОТА
НА ЧУЖИНІ, ГИНЕ!
ХТО Ж ВИКОХАВ ТОНКУ, ГНУЧКУ
В СТЕПУ ПОГИБАТИ?
ПОСТРИВАЙТЕ – ВСЕ РОЗКАЖУ.
СЛУХАЙТЕ Ж, ДІВЧАТА!»*

Уривок з балади «Тополя»

Студент Л: ТОПОЛЯ. Здебільшого образ тополі вживається для змалювання зовнішнього вигляду:

*ТА Й ВИРОСЛА
ГАННА КАРООКА,
ЯК ТОПОЛЯ СЕРЕД ПОЛЯ,
ГНУЧКА ТА ВИСОКА.*

Образ Катерини також порівнюється з тополею:
*ЯК ТОПОЛЯ, СТАЛА В ПОЛІ
ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ.*

Часто тополя виступає символом засмученої дівчини, молодиці, символом туги, суму, нещастя, самотності:

НЕ ТОПОЛЮ ВИСОКУЮ

Тополя (*Populus*)

*ВІТЕР НАГИНАЄ,
ДІВЧИНОНЬКА ОДИНОКА
ДОЛЮ ЗНЕВАЖАЄ.*

В українському фольклорі, існує повір'я про перетворення людини в дерево, найчастіше – в тополь. Ця легенда наклала відбиток і на символ тополі в Шевченка:

*ТАКУ ПІСНЮ ЧОРНОБРИВА
В СТЕПУ ЗАСПІВАЛА.
ЗІЛЛЯ ДИВА НАРОБИЛО
ТОПОЛЕЮ СТАЛА*

Викладач Б: Тополя (*Populus*) — це біологічний «чемпіон» міст. Хоча ми часто сприймаємо її лише як джерело літнього пуху, її біологічні можливості вражають.

Студент Б: 1. *Потужний «зелений пілосос»*. Тополя — абсолютний лідер серед дерев за рівнем очищення повітря. Одне доросле дерево тополі виділяє стільки кисню, скільки 10 беріз, 7 ялин або 4 сосни. За рік тополя здатна поглинути до 30-50 кг пилу та сажі. Її листя має клейку поверхню, яка буквально «магнітить» бруд з повітря. Тополя виділяє велику кількість летких речовин, які вбивають хвороботворні бактерії, оздоровлюючи середовище навколо.

2. *Секрет тополиного пуху*. Тополя — дводомна рослина. Це означає, що є «чоловічі» та «жіночі» дерева. Пух — це насіння: Те, що ми називаємо пухом, насправді є літальним апаратом для насіння жіночих дерев. Це не квіти й не пилок.

Міф про алергію: сам по собі пух майже ніколи не викликає алергії (*це чиста целюлоза*). Проте він працює як ідеальний адсорбент: збирає на себе пилок інших трав та міський пил, які й стають справжніми причинами чхання.

Викладач Л: Шевченко часто використовує агрономічні та польові образи, де біологічні види є символами добра і зла, чистоти і скверни.

*НА ПАНЩИНИ ПШЕНИЦЮ ЖАЛА,
ВТОМИЛАСЯ; НЕ СПОЧИВАТЬ
ПІШЛА В СНОПИ, ПОШКАНДИБАЛА
ІВАНА СИНА ГОДУВАТЬ.
ВОНО СПОВИТЕЄ КРИЧАЛО
У ХОЛОДОЧКУ ЗА СНОПОМ.
РОЗПОВИЛА, НАГОДУВАЛА,
ПОПЕСТИЛА; І НІБИ СНОМ,
НАД СИНОМ СИДЯ, ЗАДРІМАЛА.
І СНИТЬСЯ ІЙ ТОЙ СИН ІВАН
І УРОДЛИВИЙ, І БАГАТИЙ,
НЕ ОДИНОКИЙ, А ЖОНАТИЙ
НА ВОЛЬНИЙ, БАЧИТЬСЯ, БО Й САМ
УЖЕ НЕ ПАНСЬКИЙ, А НА ВОЛІ;
ТА НА СВОЇМ ВЕСЕЛІМ ПОЛІ
СВОЮ-ТАКИ ПШЕНИЦЮ ЖНУТЬ,
А ДІТОЧКИ ОБІД НЕСУТЬ.
І УСМІХНУЛАСЯ НЕБОГА,*

*ПРОСНУЛАСЯ — НЕМА НІЧОГО...
НА СИНА ГЛЯНУЛА, ВЗЯЛА
ЙОГО ТИХЕНЬКО СПОВИЛА
ТА, ЩОБ ДОЖАТЬ ДО ЛАНОВОГО,
ЩЕ КОПУ ДОЖИНАТЬ ПІШЛА.*

Поема «Сон»

СТУДЕНТ Л: ПШЕНИЦЯ у творчості Шевченка, особливо у вірші «На панщині пшеницю жала» («Сон»), є символом непосильної кріпацької праці, трагедії українського народу та втраченої волі, що контрастує з мрією про вільне життя на рідній землі, викриваючи жорстокість системи кріпацтва через образ змученої жінки-матері. Вона уособлює і виснажливу працю на пана (панщина), і сподівання на краще майбутнє (сон про «веселе поле»), підкреслюючи безвихідь селянства.

Аналіз символіки пшениці:

- кріпацька праця: пшениця — це не просто колосок, а символ змученої, виснажливої роботи на панському полі, де селянка «жалі» з останніх сил, втрачаючи себе;
- контраст і мрія: уві сні пшениця перетворюється на «веселе поле», де жнуть свою власну, вільну пшеницю — це образ щасливої долі та майбутнього для її дитини, який різко контрастує з реальністю;
- народна доля: пшениця стає фоном для трагедії цілого народу, який працює на панів, мріючи про свободу, але позбавлений навіть права на спокій.
- соціальний протест: через образ пшениці Шевченко засуджує кріпосництво, показуючи, що воно забирає в людей не лише свободу, а й саму радість життя та можливість мріяти,

Викладач Б: Пшениця (*Triticum*) — це не просто головна зернова культура світу, а справжній біологічний феномен.

Пшениця (*Triticum*)

Студент Б:

1. *Генетичний гігант*: складніше за людину. Пшениця має один із найскладніших геномів у природі. Вона є комбінацією трьох різних диких видів трав, що об'єдналися в один супер-організм. Озима пшениця здатна впадати у стан глибокого спокою, витримуючи морози до -20°C під снігом.

2. *Світлочутливість*. Пшениця — це рослина довгого світлового дня. Біологічний годинник: Вона не почне формувати колос, доки світловий день не стане достатньо довгим. Це вбудований запобіжник, щоб рослина не почала цвісти під час зимових відлиг, коли є ризик повернення морозів.

Викладач Л: У своїх віршах Шевченко згадує дрібних представників фауни, точно передаючи їхній спосіб життя та середовище існування.

Тарас Григорович Шевченко не тільки видатний поет, але й художник. Його художня творчість різноманітна. Ще за життя Шевченко мав заслужену славу видатного портретиста. Він виконав також великі серії пейзажів, архітектурних за-

мальовок, книжкові ілюстрації. У своїх картинах художник найчастіше змальовує такі рослини: соняшники, гарбузиння, латаття, дуби, липи, верби, очерет, будяки, лопухи.

Студент Л:

«**Латаття**». На поживклому аркуші зображене латаття. Вгорі та під малюнком олівець рукою Шевченка запас народних пісень «Хоч Годинку посидимо в куточку з тобою» та «Ой біліє в полі трава – тирса край могили».

«**Узлісся**». На малюнку зображене узлісся в сосновому лісі. За характером виконаний малюнок близький до аналогічних робіт Шевченка 1845-1847 рр. Це час перебування Шевченка в Україні. У літературі згадується під назвою «Гай».

«**В Лихвині**». Зліва внизу рукою Шевченка напис: Вь Лихвени. Етюд того ж дуба, що й на малюнку «В Лихвині», але з іншої сторони. А внизу знову ж таки лопухи.

«**Городні рослини**». Верхній – виноград на тичині – як деталь використаний на малюнку 1854 р. «Мангишляцький сад». На звороті начерк рослини до «Портрета А.О. Ускової з донькою Наташею».

«**Постать жінки, соняшник, гарбузиння**». Що там було зображено нам невідомо (гарбуз, кавун, диня, огірок?). Ну і, звичайно, – соняшник – те, що могло рости на городі Шевченка там на засланні, у

сухому степовому краї. Судячи за малюнком, то це не здичавіла форма рослини, а справжній соняшник.

«**Будяк**». На малюнку зображений звичайний будяк. Етюд художник використав як деталь малюнка «Діоген» 1856 р.

Викладач Л: Твори Тараса Шевченка дуже різноманітні. Поет був неабияким знавцем рослинного світу, глибоким знавцем природи рідного краю. Він не тільки милувався рослинами, малював їх, але також добре знався на рослинах, зокрема цікавився лікарськими травами та деревами. У творах поет порівнює людей з рослинами, які символізують красу, мужність, сум радість, а з іншого боку – підступну долю, зраду, байдужість. У віршах, поемах, баладах Шевченко згадує понад 80 видів рослин.

Викладач Б: На першому місці – калина. Поет згадує її найчастіше – 38 разів. Далі йдуть: тополя – 24; верба – 27; дуб – 21; жито – 17; лоза, верболіз – 15; барвінок – 14; осока – 10; терен, пшениця, рута – 9; явір, очерет, лілея – 7; мак, вишня, груша – 6; ряст – 5. А ще згадує кропиву, перекотиполе, ялину, виноград, льон, коноплі, просо, хміль, васильки, плющ, лободу, любисток, гречку, картоплю, кукурудзу, горох.

А зараз підведемо підсумок, наскільки добре ви зрозуміли інтеграцію літератури з біологією. Пропонуємо відповісти на запитання.

IV. Перевірка засвоєння нового матеріалу.

1. Чому поет порівнює дівчину з тополею, а козака з явором з погляду біології?

Орієнтовна відповідь:

Тополя (дівчина): більшість видів тополь мають характерну пірамідальну крону. Гілки ростуть під гострим кутом вгору, створюючи тонкий, високий і стрункий силует. Це ідеально відповідає народному ідеалу жіночої краси — висока, тендітна, "гнучка, як лоза".

Явір (козак): Явір має розлогу, густу і широкую крону. Його стовбур масивний, а коренева система міцна. Це символізує фізичну силу, здатність захистити (дати затінок) та стійкість перед вітрами, що асоціюється з мужністю та козацькою постаттю.

2. Якби Тарас Шевченко жив у XXI столітті, яку б рослину він обрав символом сучасної України та чому.

Орієнтовна відповідь:

Хоча соняшник з'явився у творах Шевченка лише епізодично (як частина сільського пейзажу), сьогодні він став біологічним втіленням українського духу. З точки зору біолога XXI століття, Кобзар міг би обрати його через три основні ознаки адаптації:

- протягом дня вони повертають свої «обличчя» за сонцем від сходу до заходу. Це ідеальна метафора української ідентичності — попри темряву чи хмари, народ незмінно тримає орієнтир на «світло» (волю та правду).
- Він здатний витягувати з ґрунту важкі метали та навіть радіацію. Як Кобзар хотів «вимести» скверну з України своєю поезією, так соняшник робить це на фізичному рівні. Це символ очищення нації від наслідків воєн та імперського минулого.
- Соняшник має надзвичайно потужну кореневу систему, яка може сягати 2-3 метрів углиб. Це символ сучасного українця, який навчився акумулювати внутрішні ресурси для тривалого опору.

3. Які рослини не згадуються у творах, які ми сьогодні опрацювали?

4. *Якби вам потрібно було обрати лише один символ (архетип) для Шевченка сьогодні, хто він: Бунтар, Батько, Мученик чи Медіа-зірка? Обґрунтуйте, спираючись на текст «Заповіту».*

Орієнтовна відповідь: *Бунтар. Хоча ми звикли до образу «дідуса у кожусі», у «Заповіті» звучить чистий заклик до дії: «...вставайте, кайдани порвіте». Це не слова мученика, який змирився, а маніфест лідера, який навіть після смерті керує революцією. Його література — це зброя, а не просто спогади.*

5. *Чому, на вашу думку, Шевченко назвав збірку «Кобзар», а не, наприклад, «Думи мої» чи «Голос України»? Яку роль відіграє цей образ-маска?*

Орієнтовна відповідь: *Кобзар — це не просто співак, це медіум, що передає волю Бога і голос народу. Називаючи збірку так, Шевченко знімає з себе авторське «Я» і стає ретранслятором колективної болю. Це рефлексія про смиренність генія: він не привласнює правду, він лише її озвучує.*

Чому, на вашу думку, Шевченко назвав збірку «Кобзар», а не, наприклад, «Думи мої» чи «Голос України»? Яку роль грає цей образ-маска?

6. *У європейській поезії символом любові є троянда, а у Шевченка — калина. Спробуйте знайти біологічну причину, чому калина ближча українському духу.*

Орієнтовна відповідь: *Калина — морозостійка, вона має «серце» всередині (кісточку) і залишається яскравою навіть у найважчу зиму, що символізує стійкість народу. Троянда ж занадто ніжна для нашого клімату й умов тогочасного життя.*

З досвіду роботи

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ТЕОРЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ ПЕРУКАРІВ В УМОВАХ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Професійний шлях та орієнтири автора

Я, Хмеленко Світлана Федорівна, викладач-методист предметів професійно-теоретичної підготовки за професією «Перукар (перукар-модельєр)» у ДПТНЗ «Харківське вище професійне училище сфери послуг»; мій педагогічний стаж – 26 років.

Вважаю, що сучасний викладач професійної освіти має бути не лише наставником, а й мотиватором фасилітатором та провідником у світ професійного розвитку. Моє педагогічне кредо: «Сучасний урок — це простір творчості, цифрових можливостей і професійного зростання».

У педагогічній діяльності поєдную сучасні технології навчання та цифрові інструменти, активно впроваджую компетентнісний підхід, дистанційне та змішане навчання, використовую інструменти Google, інтерактивні онлайн-ресурси та інструменти ШІ для створення сучасного освітнього середовища.

Викладач Б: Поезія Шевченка — це не просто лірика, це документальна фіксація української біогеографії та фенології, тому бажано вам бути уважними до природи, адже її мова так само прекрасна і точна, як і слово Кобзаря.

Список використаних джерел

1. Шевченко Т.Г. Кобзар / Тарас Шевченко. — Київ: Просвіта, 2020. — 696 с.
2. Шевченко Т.Г. Повна збірка творів. Твори у п'яти томах / Тарас Шевченко. — Київ: Дніпро, 1978-1979.
3. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: у 12 т. / Тарас Шевченко; НАН України, Ін-т літератури ім. Т.Г.Шевченка. — Київ: Наукова думка, 2001-2014. — Т. 7-10: Живопис, графіка.
4. Коновалова Г. Рослинний світ у поетичній спадщині Тараса Шевченка // Українська мова і література в школі. — 2014. — № 2. — С.45-49.
5. Приходько М.П. Біологічні реалії та екологічний вєсєвіт Шевченкового слова / М.П.Приходько // Біологія і хімія в рідній школі. — 2019. — №3. — С.12-16.
6. Скуратівський В.Т. Русалії: Земля хоч і колом, а все надією стоїть / Василь Скуратівський. — Київ: Довіра, 1996. — 734 с.
7. Тарасова верба: історія пам'ятки та її символічне значення в культурній спадщині // Портал Шевченкового національного заповідника. — URL: <http://www.shevchenko-museum.com.ua>
8. Федоренко Н.В. Міжпредметна інтеграція на уроках словесності та природничих наук: методичний посібник / Н.В.Федоренко. — Харків : Основа, 2022. — 120 с.
9. Шелест В. Художня та графічна спадщина Тараса Шевченка: ботанічні замальовки, етюди та додатки / В.Шелест // Образотворче мистецтво. — 2011. — №1. — С. 56-59.

Наталія ЯГОДІНА, Юлія ШТИХ,
викладачі ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області»

Педагогічний досвід роботи неодноразово представляла на обласних та всеукраїнських заходах. Маю публікації у різних виданнях методичних матеріалів і статей щодо цифровізації професійної освіти, електронного тестування та створення освітнього WEB-простору для підвищення якості підготовки студентів. Власний курс «Робота барвниками I групи» опубліковано на платформі Всеосвіта.

Мої студенти є учасниками та переможцями конкурсів професійної майстерності, а методичні розробки уроків неодноразово посідали призові місця на обласних та міжнародній виставках-оглядах інформаційно-методичних матеріалів.

У цій статті презентую фрагмент власного педагогічного досвіду. Сподіваюся, матеріал стане у нагоді колегам: полегшить підготовку до уроків та буде джерелом нових ідей для власної педагогічної діяльності.

Чому тема статті важлива?

Модернізація системи професійної освіти в Україні вимагає від педагогічних працівників не лише бездоганного володіння виробничими технологіями, а й кардинальної зміни підходів до викладання теоретичних предметів.

Підготовка студентів за професією «Перукар (перукар-модельєр)» на сучасному етапі відбувається в умовах безпрецедентних викликів. З одного боку, ринок праці та державні освітні стандарти висувають високі вимоги до професійних компетентностей випускників — від глибоких знань хімізму колористичних процесів до трихологічного аналізу та володіння цифровими інструментами моделювання зачісок. З іншого боку, освітній процес ускладнений психоемоційним станом студентів, спричиненим тривалою військовою агресією, вимушеним переселенням, повітряними тривогами та загальною нестабільністю в країні. Хронічний стрес безпосередньо впливає на когнітивні функції підлітків:

- знижується рівень концентрації уваги;
- погіршується довготривала пам'ять;
- з'являється апатія або, навпаки, гіперактивність та захисна агресія.

Традиційні лекційні форми викладання теорії, що базуються на монотонному конспектуванні, за таких умов втрачають будь-яку ефективність. Студент, який перебуває у стані тривоги, не спроможний сприймати абстрактний чи перевантажений текст.

Відтак, ключовим завданням педагога стає синергія новітніх освітніх підходів — зокрема мікронавчання, гейміфікації та інструментів ШІ — з психологічним супроводом і створенням адаптивного навчального простору.

Хочу поділитися досвідом роботи та методичними підходами до формування професійних компетентностей майбутніх перукарів під час теоретичного навчання через призму створення

безпечного, інтерактивного та емоційно підтримувального освітнього простору відповідно до вимог чинних стандартів.

Розуміння проблеми: як стрес впливає на навчання

Сучасна педагогічна психологія чітко констатує: ефективне навчання можливе лише тоді, коли мозок студента перебуває у стані відносної безпеки. У психофізіології відомо, що під час активації стресової реакції (домінування лімбічної системи та амігдалі) блокуються зони префронтальної кори, які відповідають за логічне мислення, аналіз, планування та засвоєння нових знань.

Студенти ЗПО — це здебільшого підлітки (15-18 років), чия нервова система й без того перебуває в стадії вікової перебудови. Накладання на цей період хронічного воєнного стресу призводить до таких деструктивних проявів під час уроків теоретичного навчання:

- когнітивний дефіцит (синдром «туману»): студенти швидко втомлюються, втрачають нитку міркувань викладача вже на 10-15 хвилині уроку, скаржаться, що «бачать текст, але не розуміють його змісту»;
- емоційні гойдалки: різкі переходи від повної апатії (відмова вмикати камери при дистанційному навчанні, відсутність відповідей) до спалахів роздратування при отриманні зауважень;
- фрагментарність сприйняття: здатність сприймати інформацію лише короткими тезами, складні технологічні схеми (наприклад, багатокрокові схеми блочного фарбування чи хімічної завивки) викликають паніку та

відторгнення.

Урахування цих факторів вимагає від викладача професійно-теоретичного циклу зміни парадигми авторитарного навчання на партнерську, фасилітаційну модель.

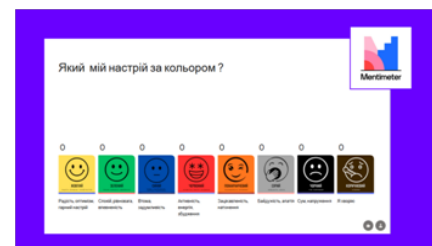
РОЛЬ ВИКЛАДАЧА	Авторитарний диктатор колективів.	Фасилітатор, партнер та організатор терапевтичного простору.
ФОКУС УВАГИ	Суцільний текст та абстрактні схеми.	Інтерактивність, візуалізація, гейміфікація.
ОЦІНЮВАННЯ	Каральна фіксація помилок.	Формування позитивних оцінювань (право на помилку).
РЕАКЦІЯ НА СТРЕС	Ігнорування психологічного стану.	Інтеграція психотехнологій у структуру уроку.

Створення безпечного психологічного клімату

Я вбудовую психотехніки безпосередньо у структуру уроку, не перетворюючи його на сеанс терапії, але досягаючи терапевтичного ефекту через організацію діяльності.

1. Ритуали початку уроку («Емоційне налаштування»).

Замість сухої переключки рекомендую використовувати хвилини візуальні чек-іни. Наприклад, на інтерактивній дошці Tldraw або Mentimeter студентам пропонується обрати зображення (емодзі, текстуру волосся, колір палітри, квіти), яке найбільше відповідає їхньому поточному стану. Це дозволяє викладачу миттєво оцінити «барометр» групи та скоригувати темп подачі матеріалу.

2. Техніки заземлення через професійні сенсори.

Перукарське мистецтво кінестетич-

не за своєю природою. Під час вивчення сухих теоретичних тем (наприклад, «Класифікація ПАР у шампунях» або «Властивості спиртів та ліпідів у масках») корисно задіяти тактильну пам'ять. Короткі вправи на взаємодію з матеріалами (потримати в руках пасмо волосся різного ступеня пошкодження, оцінити текстуру олії чи сироватки на дотик) повертають студента в момент «тут і зараз», знижуючи рівень тривожності.

3. Правило «Оптимального таймінгу та пауз».

Теоретичний блок має тривати не більше 12-15 хв. (іноді 5 хв.), після чого обов'язково слідує зміна діяльності: інтерактивна вправа, перегляд 3D-моделі або виконання експрес-тесту. У випадку повітряної тривоги чи вимушеного переходу в укриття навчальний матеріал повинен мати чітку модульну архітектуру (Microlearning), щоб студент міг легко відновити навчання з будь-якого моменту без втрати логічного зв'язку.

Перелік практичних методів для створення позитивної атмосфери та ресурсного середовища на кожному етапі уроку представлено в таблиці.

Я вважаю, що створення такого адаптивного психологічного клімату є базовим підґрунтям, на якому буду-

ється формування професійних компетентностей, прописаних в освітніх стандартах.

Інтерактивні методи та цифрові інструменти

Ефективне формування професійних компетентностей згідно з вимогами стандарту в умовах дистанційного, змішаного чи очного навчання за наявності психоемоційного напруження вимагає повної відмови від пасивних методів навчання. Сучасний урок теоретичного навчання краще будувати на принципах:

- інтерактивності;
- гейміфікації;
- мікронавчання (microlearning);
- візуалізації.

Використовуючи цифрові інстру-

Таблиця

Перелік психологічних вправ та вправ на згуртування для онлайн-уроків

Місце на уроці/мета	Назва вправи	Опис вправи	Приклад	Компетентність, що розвинута
Початок уроку	«Словесний портрет»	Студент додає своє фото на слайд презентації чи дошку, а інші словами «довершують» образ, описуючи риси характеру.	Опис рис одногрупника: «Я б додав йому впевненого погляду, бо він завжди знає відповіді», «Я б додала тобі до портрета сучасну стрижку «Маллет» або стильне фарбування, бо це підкреслить твою креативність».	Комунікативні здібності, самооцінка.
Початок уроку	«От таке ім'я»	Студенти пишуть ім'я в чаті, а група підбирає позитивні характеристики на кожен його літеру.	На ім'я «Олена»: О — охайна в роботі з інструментами, Л — лаконічна у формі каре, Е — енергійна при укладанні, Н — надійна у стерилізації, А — акуратна у фарбуванні.	Позитивний емоційний стан, самооцінка.
Початок уроку	«Таємниця імені»	Обговорення походження імені та його зв'язку з професійним іміджем перукаря.	Розповідь: «Мое ім'я Олександра, означає «захисниця», тому я буду спеціалізуватися на реконструкції та захисті волосся після хімічного впливу».	Внутрішньо-колективна комунікація.
Початок уроку	«Я пишаюсь тим, що...»	Продовження фрази про свої сильні сторони або досягнення для підсилення самоцінності.	«Я пишаюсь тим, що вмю швидко знаходити спільну мову з новими людьми», «Я пишаюсь тим, що вже вмю виконувати гігієнічне миття голови».	Самоцінність, мотиваційна сфера.
Початок уроку	«Хто Я?»	Студенти 5 разів відповідають на питання «Хто я?», позначаючи свої ролі чи риси.	1. Майбутній майстер. 2. Надійний друг. 3. Творча особистість. 4. Здобувач освіти. 5. Українець.	Психоемоційне розвантаження.
Початок уроку	«Плейлист»	Кожен називає улюблену пісню, з яких викладач формує спільний музичний список.	Здобувач освіти пропонує пісню «Стефанія», яка потім звучить у загальному плейлисті групи перед початком уроку	Почуття спільності, креативність.
В процесі уроку	«Веселка настрою»	Візуалізація кольорів веселки для розвитку кольоросприйняття, необхідного колористу.	Розглядаючи зображення веселки, здобувачі освіти мають уявити, які мікстони потрібно змішати, щоб отримати такий фіолетовий або помаранчевий колір на волоссі.	Розслаблення психіки.
В процесі уроку	«Дошка бажань»	Малювання професійних мрій	Створити зображення відкриття власного салону краси, свого робочого місця перукаря, отримання диплома перукаря-стиліста або участь у професійному конкурсі.	Розвиток сфери потреб і мотивів.
В процесі уроку	«Десять подій»	Згадка позитивного досвіду, пов'язаного з естетикою або доглядом.	«Мій перший візит до перукарні», «Як я вперше вдало заплела косу подрузі», «Перша похвала від викладача».	Зниження тривожності.
В процесі уроку	«Запальні дії»	Складання списку професійних ритуалів, що дають енергію.	Перегляд робіт відомих барберів, заточування ножиць, покупка нового професійного засобу	Відновлення ресурсу.
В процесі уроку	«Цар гори»	Імітація підйому на гору з напруженням м'язів та фіксація у «позі супергероя» на вершині.	Здобувачі освіти активно рухають руками, «вбираючись на схил», а потім розправляють плечі як переможці.	Емоційно-вольова сфера.

Згуртування	«Компліменти»	Обмін приємними словами щодо професійних успіхів	«Мені подобається в тобі те, що ти завжди ділишся цікавими ідеями для стрижок», «Мені подобається в тобі те, що ти робиш дуже чисте тушування машинкою».	Згуртування.
Згуртування	«Правда або брехня»	Студент називає 3 професійні факти про себе (1 хибний), а інші вгадують його за допомогою цифр.	1. Я вмію робити стрижку "Паж". 2. Я боюся працювати з бритвою (брехня). 3. Я знаю всі види антисептиків.	Згуртування колективу.
Згуртування	«Полювання»	Завдання за 30 секунд знайти вдома річ певного кольору чи властивості.	Пошук у кімнаті чогось «пухнастого» або «зеленого», «Знайдіть інструмент для холодного способу укладання (гребінець, затискачі)» або «Знайдіть засіб для миття волосся (шампунь)» та демонстрація в камеру.	Знайомство, спільність.
Згуртування	«Протилежності»	Об'єднання у дві групи для пошуку аргументів «за» протилежні твердження.	Одна група доводить переваги літніх класичної стрижки «Каре», інша — «Піксі».	Командна робота.
Згуртування	«Що тут сталося?»	Група з 4-5 осіб за 2 хвилини має вигадати історію до наданого зображення.	 Група розглядає фото недалого фарбування (наприклад, зелений відтінок після блонду) і має за 2 хвилини придумати історію: як майстер порушив технологію і що тепер робити.	Нестандартне мислення.

менти, я допомагаю студенту сфокусувати розпорошену стресом увагу та подолати апатію.

Гейміфікація та інтерактивні платформи як засіб подолання апатії

Гейміфікація — це інтеграція ігрових механік у неігровий освітній контекст для підвищення мотивації та зниження тривожності перед контролем знань. Коли студент бачить тест не як «покарання оцінкою», а як вікторину чи квест, рівень кортизолу (гормону стресу) знижується, а рівень дофаміну (гормону досягнення та задоволення) зростає. З метою гейміфікації на заняттях я зупинилась на використанні дидактичних вправ, створених на платформах LearningApps, Educaplay, Kahoot, QuizWhizzer. Їх я обрала з багатьох випробуваних за результативність, надійність та безоплатний варіант використання.

1. Платформа LearningApps. Використовую для створення експрес-вправ на етапі актуалізації знань або закріплення матеріалу. Для професії «Перукар» вважаю ефективними шаблони:

«Знайди пару»:

<https://learningapps.org/watch?v=p9wvv0srt19>
<https://learningapps.org/watch?v=pwxgzoekc18>
<https://learningapps.org/watch?v=pix75131t24>

«Класифікація»:

<https://learningapps.org/watch?v=pujh7y0zc25>
<https://learningapps.org/watch?v=pty9u526j25>
<https://learningapps.org/watch?v=p1vrh87n525>
<https://learningapps.org/watch?v=pty9u526j25>
<https://learningapps.org/watch?v=p4pj0qppn21>
<https://learningapps.org/watch?v=p93ae37ia24>

«Заповни пропуски»:

<https://learningapps.org/watch?v=ph7q713e225>

«Вільна текстова відповідь»:

<https://learningapps.org/watch?v=peuuvqj1j19>
<https://learningapps.org/watch?v=pb5j3zh4a24>

«Просте упорядкування»:

<https://learningapps.org/watch?v=piq0fcasa25>
<https://learningapps.org/watch?v=pf7452jwa25>
<https://learningapps.org/watch?v=pf7452jwa25>
<https://learningapps.org/watch?v=pq4o64qf525>

«Фрагменти зображення»:

<https://learningapps.org/watch?v=pqtunq56c23>

<https://learningapps.org/watch?v=pgi003r2k23>

<https://learningapps.org/watch?v=pqw7fxrcs25>

<https://learningapps.org/watch?v=pe19707na25>

<https://learningapps.org/watch?v=p4bytoz1a25>

«Таблиця відповідностей»:

<https://learningapps.org/watch?v=puyz8ghm526>

<https://learningapps.org/watch?v=p56hzkywn25>

На платформі я використовую функцію створення колекцій дидактичних вправ, що дає можливість організації виконання студентами завдань зі зростанням складності та в результаті отримання кращих результатів навчання:

<https://learningapps.org/watch?v=pryvz9ejj26>

<https://learningapps.org/watch?v=p44va0u6a26>

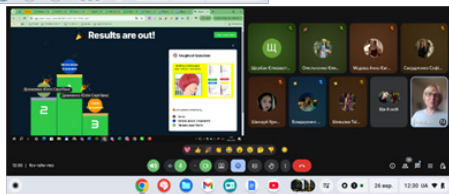
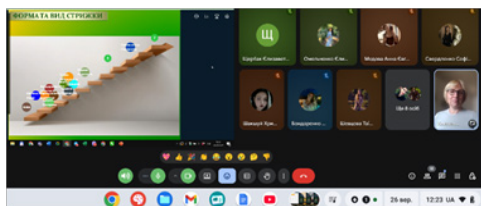
2. Платформа Educaplay. Головна перевага її використання, на мою думку, полягає у зміні сприйняття процесу навчання. Перетворення стандартної перевірки знань на гру, що кардинально змінює емоційне тло уроку. Замість страху перед поганою оцінкою, який блокує когнітивні здібності студента, виникає здоровий пізнавальний азарт. Яскраві візуальні шаблони, інтерактивні кросворди, вікторини та діалоги створюють так звану «ситуацію успіху». Студент отримує миттєвий зворотний зв'язок. Якщо він помилився, система дозволяє пройти завдання знову, що вчить сприймати невдачі не як вирок, а як крок до розвитку. Це суттєво знижує рівень тривожності, підвищує самооцінку та повертає студентам радість від інтелектуальних перемог. Покращення емоційного стану автоматично веде до зростання академічних результатів.

Дидактичні вправи, створені на цій платформі, використовую на етапі актуалізації знань, первинного закріплення нових знань:

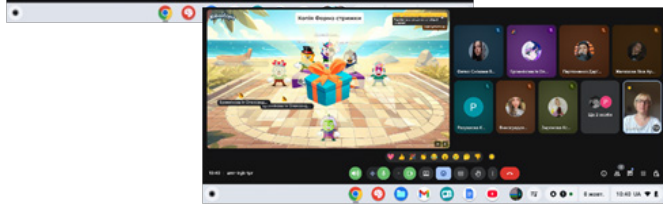
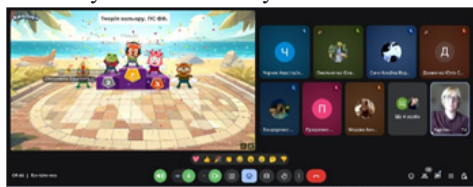
https://www.educaplay.com/learning-resources/18044715-learning_resource.html

3. Платформа QuizWhizzer — це інноваційний інструмент, який перетворює стандартне тестування на захопливу гру в реальному часі. Синхронний режим гри створює потужний ефект присутності та здорового суперництва. Побачивши рух аватарів одногрупників на загальному екрані, студенти відчувають глибокий емоційний підйом та азарт. Швидка

зміна лідерів на полі та візуалізація прогресу стимулюють внутрішню мотивацію студентів і на 100% мобілізують їхню увагу. З досвіду роботи можна сказати, що це найкраще працює безпосередньо під час уроків (очних або онлайн) як інструмент для актуалізації знань, швидкої перевірки домашнього завдання або рефлексії.

4. Платформа Kahoot залишається у моєму топі. Kahoot змушує всю групу дивитися на один загальний екран. Це створює атмосферу інтерактивного телешоу чи стадіону. Спільне затишшя під час роздумів і синхронний вибух емоцій після появи результатів перетворюють перевірку знань на потужний інструмент згуртування (тімбілдингу). Знайома кожному викладачу та студенту фірмова енергійна музика, що прискорюється ближче до кінця таймера, діє на рівні підсвідомості. Вона миттєво мобілізує увагу аудиторії, викликає викид дофаміну та адреналіну, що допомагає подолати апатію чи втому посеред навчального дня. Візуалізація трійки лідерів наприкінці гри досі залишається одним із найкращих психологічних стимулів здорового азарту та визнання успіху на очах усього колективу.

Застосовую функцію інтеграції Kahoot із Google Classroom, що дозволяє швидко надсилати вікторини студентам індивідуальне завдання та автоматично переносити їх результати в журнал:

<https://create.kahoot.it/details/3f221623-82dd-41f2-8859-b9b102762d6c>

<https://create.kahoot.it/details/befc261e-0a2b-4973-ae7e-9d9e69a38e3e>

<https://create.kahoot.it/details/a06171a6-18a5-4d32-9e6f-2bc80729c50c>

<https://create.kahoot.it/details/a75fd06b-6ab7-4803-a3b4-9eeaa171a47c>

Інтеграція інтерактивних вправ в освітній процес довела, що ефективне навчання не обов'язково має бути суворим чи нудним. Поєднуючи емоційний комфорт із високою інтерактивністю перетворює рутинне засвоєння матеріалу на захопливу подорож, де кожен студент має шанс стати успішним.

5. Графічний редактор Canva – це незамінний інструмент для візуалізації теоретичного матеріалу. Замість написання рефератів студенти отримують завдання:

1. Створити інфографіку «Гайд з догляду за шкірою обличчя». Для опанування платформи поступово ускладнюйте завдання, починайте з редагування наданого шаблону.

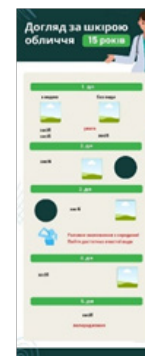
2. Візуалізувати інформацію до теми «Стрижка волосся», кластер «Основні поняття».

Приклади виконання:
<https://canva.link/cjhxlsf5k56n3vd>
<https://canva.link/r5abfdqzxygm0t>

3. Здійснити індивідуальну проектну діяльність: презентація «Мій образ», тематичне оцінювання з предмета «Основи стилістики».

Приклади виконання:
<https://canva.link/ifsd5geppfw2wme>
<https://canva.link/4hwnzmgjtj7pjyn>

Робота в Canva стимулює креативність, структурує мислення та дає студенту відчуття створення реального професійного продукту (контенту для власного майбутнього портфоліо), що діє як потужний стабілізуючий психологічний фактор.

Візуалізація як психологічний стабілізатор (Canva)

Замість написання нудних рефератів — створення реального професійного контенту для майбутнього портфоліо.

1. Інфографіка: «Гайд по догляду за шкірою обличчя» (поступове ускладнює від шаблону до власного дизайну).
2. Кластер понять: Візуалізація бази до теми «Стрижка волосся».
3. Проектна діяльність: Презентація «Мій образ» (Основи стилістики).

Результат: Стимулює креативність, структурує мислення та дає відчуття контролю над власним професійним майбутнім.

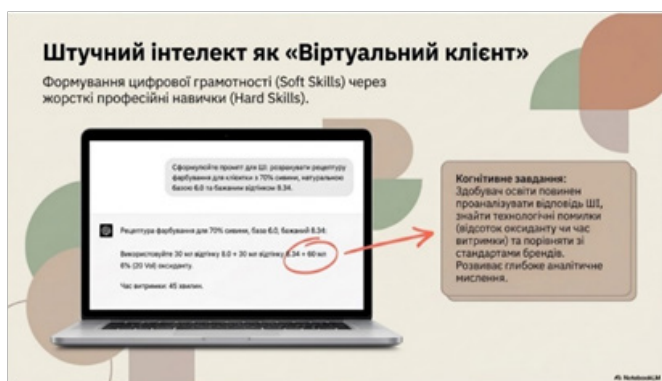

Штучний інтелект у процесі навчання

Як сучасний викладач я маю формувати у студентів не лише жорсткі професійні навички (Hard Skills), а й цифрову грамотність та критичне мислення (Soft Skills). Для цього використовую штучний інтелект (ChatGPT, Gemini): на уроках теорії ШІ може виступати в ролі «віртуального клієнта» або «асистента технолога». Я даю студентам завдання: «Сформулюйте промпт для штучного інтелекту, щоб він розрахував рецептуру фарбування для клієнтки з 70% сивини, натуральною базою 6.0 та бажаним відтінком 8.34. Проаналізуйте відповідь ШІ, знайдіть можливі технологічні

помилки у запропонованому ним відсотку оксиданту чи часі витримки».

Такий метод розвиває аналітичне мислення, змушує порівнювати інформацію зі стандартами брендів та підручниками.

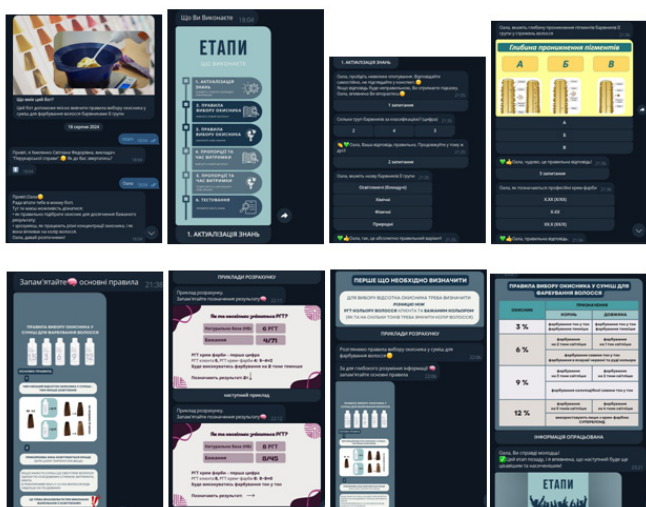
Смарт-дидактика: архітектура повного циклу уроку в мобільному та вебпросторі

В умовах дистанційного навчання в Україні студенти іноді вимушені опанувати нову тему уроку самостійно (відсутність світла, інтернету). Я використовую власні дидактичні продукти з ланцюжком етапів повноцінного уроку: актуалізація знань, виклад нового матеріалу, первинне закріплення, контроль знань з теми уроку. Презентую вам приклади таких продуктів.

1. Телеграм бот у форматі Microlearning (Мікронавчання).

Приклад. Тема «Правила вибору окисника у суміш для фарбування волосся»

Фрагменти спілкування студента з чатботом:

З погляду психології, мікронавчання (Microlearning) ідеально відповідає особливостям сприйняття сучасної людини та суттєво знижує когнітивне навантаження. Використання чатботу дає можливість навчання у смартфоні з ефектом спілкування.

Психологічні переваги для студента:

- зниження когнітивного навантаження: мозок не перевантажується великими обсягами інформації, робота йде з короткими тезаами;
- профілактика вигорання. короткі сесії навчання не викликають розумової втоми, зберігається високий рівень психологічної енергії;
- ефект швидкої перемоги: швидке завершення мікро-модуля активує дофамінову систему, студент відчуває успіх і

хоче вчитися далі;

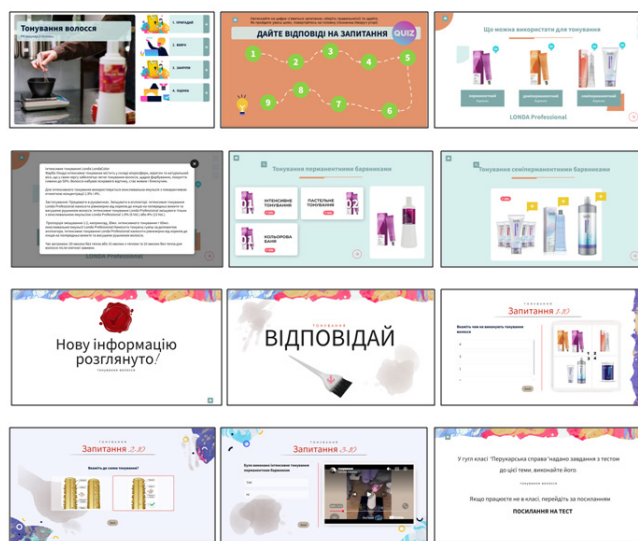
- подолання прокрастинації: набагато легше змусити себе повчитися 5 хвилин, ніж сідати за важкий підручник на годину;
- зменшення страху помилки: короткі мікротести сприймаються як безпечна гра, а не як стресовий іспит чи контроль;
- відчуття контролю (автономія): студент сам вирішує, коли та де вчитися, що підвищує внутрішню мотивацію та самостійність;
- ефект незавершеної дії: цікавий мікро-модуль залишає легку інтригу, спонукаючи мозок повернутися до навчання пізніше.

2. Інтерактивна презентація, платформа Genially.

Приклад. Тема «Тонування волосся»

Фрагменти презентації:

Оцінювання та моніторинг активності

Традиційна система контролю, орієнтована виключно на фіксацію помилок («каральне оцінювання»), в умовах підвищеного психо-емоційного напруження студентів викликає сильний опір, демотивацію аж до повної відмови від навчання. Як показав мій досвід, гарно працює трансформація системи контролю шляхом впровадження формувального (підтримувального) оцінювання.

Принципи формувального оцінювання на уроках теоретичного навчання:

1. Прозорість критеріїв: студент заздалегідь знає, за які кроки технологічного процесу він отримує бали. Критерії розробляються відповідно до рівнів навчальних досягнень (початковий, середній, достатній, високий).

2. **Право на помилку (безпечне середовище):** можливість повторного проходження тестів-тренажерів, дидактичних вправ на цифрових платформах до досягнення бажаного результату.

3. **Зворотний зв'язок за схемою «Сендвіч»:**

- похвала за реальні успіхи (наприклад, чудово розрахована базова формула фарбування);
- конструктивна критика / вказівка на помилку («Але зверніть увагу на фон освітлення — тут потрібен мікстон»);
- мотиваційне напуття («Виправте це у схемі, і ваш кейс буде ідеальним»).

Пропоную приклади первинного закріплення нових знань на уроці.

Усне індивідуальне опитування: Визначте товщину пасма та температуру електрощипців для різного типу та довжини волосся (горизонтальний спосіб).

Використання яскраво оформлених слайдів привертає увагу, наявність зображень з систематизованою інформацією з теми уроку полегшує пошук відповіді на першому етапі закріплення інформації, що знімає психологічне напруження.

Фронтальне опитування: Перегляньте зображення та знайдіть порушення правил санітарії при виконанні фарбування волосся.

Робота в малих групах «Картка клієнта»: Визначте для клієнта характеристики волосся, температуру електрощипців та товщину пасма для гарячого укладання волосся, горизонтальний спосіб.

ПІБ				шаблон			
№	Тип волосся та довжина волосся	Товщина пасма	Температура електрощипців	№	Тип волосся та довжина волосся	Товщина пасма	Температура електрощипців
1				1	Блондироване волосся середньої довжини	17mm	100-160°
2				2	Світлі, жорсткі волосся, короткі	25 mm	200-230°
3				3	нормальні довгі волосся	12,5mm	160-200°

Робота у малих групах: Складіть формули фарбування волосся.

Робота на слайді презентації Canva:

Робота в малих групах при виконанні завдань на уроці має ряд переваг:

- **зниження тривожності:** поділ відповідальності та наявність підтримки;
- **розвиток емпатії:** студенти вчаться слухати інших, розуміти чужі емоції та поважати відмінні думки;
- **зростання самооцінки:** успіх групи дає кожному студенту відчуття власної цінності та значущості для спільного результату;
- **формування довіри:** спільна діяльність знижує психологічні бар'єри та зміцнює дружні стосунки в колективі;
- **розвиток рефлексії:** студент порівнює свої думки з думками однолітків і краще усвідомлює власні сильні сторони.

Підсумкове оцінювання (оцінювання результату) використовую наприкінці вивчення теми (тематичне), модуля у форматі тестування (Гугл форми). На цьому етапі студенти почувають себе більш спокійно, оскільки усі питання та їх варіанти розглянуто при формувальному оцінюванні.

Для контролю виконання студентами активностей під час онлайн-занять я використовую Гугл таблицю, рядки з прізвищами налаштовані так, що редагувати може лише певний студент (за прізвищем). Така візуалізація дає можливість переглянути активність студента упродовж усього періоду навчання.

Фрагмент таблиці «Звітність активності» (на стор.25):

Підсумовуючи результати власної практичної діяльності, виділяю чотири стратегічно важливі висновки:

- психологізація професійної освіти в Україні — це не тимчасовий тренд, а безальтернативна вимога сьогодення. Результативність теоретичного навчання майбутніх перукарів залежить від відчуття емоційної безпеки у віртуальній чи реальній аудиторії;
- упровадження інструментів Microlearning та екологіч-

ного таймінгу дозволяє обійти бар'єр «когнітивного туману» у студентів, забезпечуючи якісне засвоєння складних тем з матеріалознавства, трихології та колористики без емоційного вигорання підлітків;

- цифровізація через діяльнісний підхід (створення контенту в Canva, критичний аналіз відповідей ШІ-помічників) перетворює студента з пасивного споживача інформації на активного суб'єкта професійної творчості. Це підвищує його внутрішню самооцінку та створює міцне підґрунтя для успішного проходження виробничого навчання та практики;
- формувальне оцінювання та гнучкі адаптивні шкали оцінювання знань знімають синдром екзаменаційної тривожності, фокусуючи увагу студентів не на балах, а на процесі самовдосконалення та набуття реальних компетентностей, закладених у професійному стандарті.

Упровадження запропонованого методичного комплексу в закладах професійної освіти дозволить забезпечити високу конкурентоспроможність випускників на ринку б'юти-індустрії, зберігши при цьому їхнє ментальне здоров'я.

Список використаних джерел

1. Арешонков В.Ю. Цифровізація освіти: виклики та відповіді. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. №2.
2. Актуальні проблеми психології навчання в умовах війни: зб. матеріалів наук. доповідей круглого столу (м. Київ, 9 жовтня 2025 р.) / за ред. Л.О.Шатирко, Л.В.Дзюбка, В.В.Бучми. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2025. 328 с.
3. Кучманіч І.М., Щербань Л.А. Особливості психо-емоційного стану працівників та здобувачів освіти під час

воєнного стану на території України. *Nabitus*. 2025. Вип. 79.

4. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи: наук. доповідь загальним зборам НАПН України / НАПН України. Київ, 2022. 140 с.
5. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи: матеріали всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації (4 березня – 14 квітня 2024 р.). Львів, Торунь: Liha-Pres, 2024. 368 с.
6. Переяславська С., Смагіна О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2019.
7. Проект Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/>(<https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki>) (дата звернення: 02.06.2026).
8. Радкевич В.О. Цифрова трансформація професійної освіти в Україні: реалії та виклики. Професійна освіта в умовах індустрії 4.0 – 5.0. Інститут професійної освіти НАПН України. 2025. С.
9. Слюсаревський М.М., Григоровська Л.В. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. №4.
10. Захарова О.В., Грузд А.В. Підвищення якості підготовки фахівців за допомогою гейміфікації та інтерактивних платформ. Наукові праці закладу ПТО. 2019. Вип. 4.

Світлана ХМЕЛЕНКО,
викладач-методист ДІПТНЗ «Харківське вище професій-
не училище сфери послуг»

Головний редактор: Тетяна РУСЛАНОВА
 Редактор: Ольга ГОРСНКОВА
 Технічний редактор: Олена ЯКОВЕНКО
 Члени редакції: Юлія ДАВИДОВА,
 Владлена ДРОБНА, Зінаїда НАЗАРЕЦЬ

<https://www.facebook.com/groups/162399237723984/>

Адреса редакції та видавця:
 61121, м. Харків, вул. Владислава Зубенка, 37, 4 поверх,
 Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Харківській області
 Тел. (0572) 69-32-79

Зверстано та надруковано в лабораторії науково-інформаційної діяльності НМЦ ПТО за адресою: 61121, м.Харків, вул.Владислава Зубенка, 37

Електронна версія газети розміщується на інформаційно-освітньому порталі "ПТО Харківської області" ptu.org.ua та на сайті НМЦ ПТО <http://nmc.ptu.org.ua>

<https://www.youtube.com/channel/UCdfmCAExXfMNdAVpttCNg>

Рукописи не повертаються і не рецензуються. Відповідальність за зміст інформації несе її автор.
 Точка зору авторів матеріалів може не збігатись з позицією редакції.